

Mobbningsscen och lärarens roll

En kvalitativ studie om lärarnas arbete med mobbning

Sasha Klikovac   Sajra Kiserud

**Examensarbete 15 Hp
Socialt arbete och socialpedagogik, 61 – 90 Hp
Socialpedagogiska programmet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2015**

Sammanfattning

Titel: Mobbningscen och lärarens roll – En kvalitativ studie om lärarnas arbete mot mobbning.

Sidantal: 42

Författare: Sasha Klikovac, Sajra Kiserud

Handledare: Annika Theodorsson

Examinator: Martin Molin

Datum: 4 juni 2015

Bakgrund: Skolan som institution har existerat i olika former under många århundraden, samtidigt som den hela tiden har följt samhällsutvecklingen. Om problematiken med mobbning inom skolmiljön har det vittnats åtminstone i flera decennier, trots att skolan påvisar den genom aktivt arbete med främjande och förebyggande åtgärder. Vittnesmål kring mobbning kommer oftast från personer som har varit utsatta, ofta långt efter att kränkningarna ägt rum, och ger oss ett perspektiv på problemet. Vår intention med denna uppsats har varit att lyfta upp mobbning från ett annat perspektiv, genom att fånga upp lärarnas upplevelse kring det praktiska arbetet mot mobbning.

Syfte: Studiens övergripande syfte är att med hjälp av Goffmans teori om scen, skapa en fördjupad förståelse för vad lärarna inom ett antimobbningsteam på en grundskola har för upplevelse kring deras arbete mot mobbning mellan eleverna. De frågeställningar studien förhåller sig till är:

1. Hur beskriver grundskollärare från antimobbningsteam sin roll i förhållande till elever i mobbningssammanhang?
2. Hur kan Goffmans begrepp scen, roll, aktör, publik, team, inramning och uppsättning användas för att förstå lärarnas upplevelse kring mobbning?

Metod: En kvalitativ ansats har använts med fem semistrukturerade intervjuer med lärare från antimobbningsteamet. Analysen av skapad data gjordes utifrån Goffmans dramaturgiska teori om scen samt tidigare forskning.

Resultat: Resultatet visar på att vid mobbningen mellan skoleleverna är det hela gruppen som deltar, antingen aktivt genom att utöva kränkningar, eller passivt genom att uppmuntra till det via positiv respons. Detta sker oftast bortom lärarnas synhåll, på scener och vid sådana tillfällen som lärare inte kan bevittna. Studien synliggör att lärare upplever sig ha bristfälliga kunskaper kring problematiken samt att det saknas tidsmässiga resurser för att motarbeta problemet. Scenen för mobbning ramas in av skolans styrdokument men även genom skolans bristande satsningar på resurser och lärarutbildningar.

Nyckelord: Socialpedagogik, mobbning, lärarens roll, skola, dramaturgisk sociologi, uppsättning, inramning, aktör och publik.

Abstract

English title: Bullying stage and the teacher's role - A study of teachers' work against bullying.

Counts: 42

Author: Sasha Klikovac & Sajra Kiserud

Supervisor: Annika Theodorsson

Examier: Martin Molin

Date: 4th of June 2015

Background: The school as an institution has existed in various forms for many centuries, and constantly followed the development of society. Regarding the problem of bullying in the school environment, it has been testified as a problem during at least several decades. This despite the fact that the school demonstrates it through active efforts of promotion and prevention. Testimony about the bullying usually comes from people who have been exposed, often long after the violations occurred, and gives us a perspective on the issue. Our intention with this essay has been to illustrate the bullying from a different perspective, by capturing the teachers' experience on the practical work against bullying.

Purpose: The overall aim is that by using Goffman's theory about stage, creating a deeper understanding of what teachers in an anti-bullying team at a primary school experience within their work with bullying among students. The issues the study relates to are:

1. How primary school teachers from the anti-bullying team describes their role in relation to students in bullying context?
2. How can Goffman's concept stage, role, actor, audience, teams, setting and set be used to understand the teachers' experience concerning bullying?

Method: A qualitative approach has been used with semi-structured interviews in which the analysis of the created data was based on Goffman's dramaturgical theory about the stage and previous research.

Results: The results show that the whole group is involved at the bullying between school children, either actively by exercising violation, or passively by encouraging it through positive feedback. This usually occurs beyond the teachers' sight, on stages and at such times the teachers cannot witness. The study reveals that teachers feel they have insufficient knowledge about the problem and a lack of time resources to address the problem. The stage of bullying is framed by the school's governing documents and also by the school's lack of investment in resources and teacher training.

Keywords: Social education, bullying, role of the teacher, school, dramaturgical sociology, set, framing, actor and audience.

Innehåll

1 Inledning	1
2 Syfte och frågeställningar	3
Frågeställningar:	3
3 Bakgrund	4
Skolverket	4
Skollagen (2010:800).....	5
Från skolans egen policy.....	6
4 Relation till socialpedagogiskt arbete	7
5 Teoretisk utgångspunkt	9
6 Tidigare forskning	12
Mobbingens påverkan på aktörer	12
Mobbing utifrån scen	12
Aktörer och publik	13
Inramning och uppsättning	15
Lärarens roll	16
7 Metod	19
Metodologisk ansats	19
Urval	20
Datainsamling.....	21
Analysmetod.....	23
Etiska övervägande.....	23
Validitet	24
Reliabilitet	25
8 Resultat och analys	26
Mobbing som gruppfenomen	26
Lärarens roll.....	29
Institutionens organisatoriska inramning	30
Lärarnas utbildning.....	32
9 Diskussion	35
10 Referenser	38
Bilaga 1: Intervjuguiden	41

1 Inledning

Mobbning är ett begrepp som väcker känslor hos de flesta, barn som vuxna. Vår erfarenhet säger att så gott som alla människor, oavsett om det handlar om professionella eller ej så har de en negativ inställning till mobbningen och vidtar gärna åtgärder för att motarbeta den. Tragiskt nog i dagens samhälle är mobbning och annan kränkande behandling ett vanligt förekommande problem inom skolorna. Enligt Skollagen (2010:800) och Diskrimineringslagen (2008:567) har skolan krav på att bedriva aktiva åtgärder mot kränkningar i olika former som ett målinriktat arbete. Likabehandlingsplaner, skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier eller annan kränkande behandling samt att utreda och vidta åtgärder om kränkningar ingår i det dagliga arbetet inom skolan, men trots detta vittnas det om mobbning mellan eleverna.

Mest vanligaste beskrivningen av den utgår utifrån offerperspektivet där enskilda individer beskriver på vilket sätt de varit utsatta samt att det finns även en hel del vetenskapliga artiklar och offentliga publikationer som behandlar mobbningsföreteelse. Något som vi finner intressant och som kan utläsas i individernas utsagor är upplevelsen av att det har funnits vuxna i närheten som kunde reagerat och förhindrat mobbning, men att dessa vuxna personer antagligen inte velat uppmärksamma eller blanda sig i problemet och på ett sätt hållit sig utanför.

Ett sådant tydligt exempel går att läsa om i Kjell Svedmans bok som heter ”Mobbad... men änglar finns” (2011) där han beskriver sina egna upplevelser av att vara mobbad under sin skoltid. I boken berättar han att det som gjorde mest ont var vuxenvärldens svek där lärarna låtsades inte se det han utsattes för. Vi har valt att i denna studie rikta fokus på vuxna i form av lärare/pedagoger som arbetar inom grundskolan och sannolikt kommer i kontakt med mobbningsproblematiken. De som vi har studerat är lärare från ett nyligen bildat antimobbningsteam inom en grundskola i en stad i Västra Götaland.

Vår tanke med studien handlar om att undersöka hur dessa pedagoger ser på och hanterar mobbningen mellan eleverna utifrån deras yrkesroll samt att belysa deras bild, tankar, känslor och upplevelse. Genom att få dem att beskriva för oss hur de ser på mobbningen mellan elever, hur de agerar i dessa fall, samt vilka förutsättningar som de har för att hantera problematiken, så är vår förhoppning att kunna besvara de frågeställningar vi har. Goffmans (2000) dramaturgiska sociologi använde vi som verktyg för att försöka skapa oss en större förståelse för lärarnas arbete med mobbning. I denna teori beskriver Goffman hur jaget skapas i interaktionen där han ser sociala sammanhang som en scen på vilka vi spelar upp vissa roller framför en publik. Publiken ger responsen, antingen positiv eller negativ, vilket påverkar vårt sätt att agera. Interaktionen mellan aktörerna på scenen är alltså hela gruppens angelägenhet, alla har delaktighet i det som händer. I vår studie kommer vi att titta på mobbningen genom ovan nämnda perspektivet.

Vi anser att denna studie är viktig, inte minst för oss blivande socialpedagoger, eftersom vi i vårt framtida yrkesliv sannolikt kommer att komma i kontakt med människor som har varit, eller är utsatta för systematiska kränkningar och trakasserier. Vissa av oss kommer att arbeta i skolor och på så sätt även vara i direkt relation till mobbning mellan barnen, medan andra av

oss eventuellt kommer senare i livet att möta de människor som blivit utsatta för mobbning för att bearbeta de psykosociala skador som dessa kränkningar har förorsakat.

2 Syfte och frågeställningar

Studiens övergripande syfte är att med hjälp av Goffmans teori om scen skapa en fördjupad förståelse för vad lärarna inom ett antimobbingsteam på en grundskola har för upplevelse kring deras arbete med mobbning mellan eleverna.

Frågeställningar:

1. Hur beskriver grundskolelärare från antimobbingsteam sin roll i förhållande till elever i mobbningsammanhang?
2. Hur kan Goffmans begrepp scen, roll, aktör, publik, team, inramning och uppsättning användas för att förstå lärarnas upplevelse kring mobbning?

3 Bakgrund

I detta avsnitt ämnar vi belysa de förutsättningar som skapar inramning kring mobbning vilket kan bidra till en bredare förståelse i relation till vår teoretiska utgångspunkt. Först kommer en presentation av vissa begrepp som är direkt kopplade till mobbning, som sedan följs av lagar och regelverk som styr agerandet kring fenomenet. Skolans styrdokument, lagar, regler och policys visar att mobbning är oacceptabelt, vilket vi senare i uppsatsen kommer ställa i relation till respondenternas upplevelser kring andra förutsättningar som skolan skapar. Det är en viktig del när vi försöker visa inramningen inom vilken eleverna skapar sin sociala interaktion.

Skolverket

Mobbning är en form av kränkande behandling eller trakasserier som innebär en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag (Skolverket, 2014, s. 9).

Det *främjande* arbetet syftar till att skapa en trygg förskole- och skolmiljö och förstärka respekten för allas lika värde. Det *förebyggande* arbetet syftar till att avvärja risker för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling och omfattar sådant som i en kartläggning av verksamheten identifierats som risker. Det *åtgärdande* arbetet kräver goda rutiner för att upptäcka, utreda och åtgärda diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling. Det ska påbörjas genast när det kommit signaler om att ett barn eller en elev känner sig diskriminerat, trakasserat eller kränkt (Skolverket, 2014, s. 10).

Skolverkets utvärdering visar att förekomsten av kränkningar och mobbning var lägre på skolor som hade ett ”antimobbningsteam” eller dylikt, som var sammansatt av både lärare och personal med specialfunktioner såsom exempelvis elevhälsopersonal, med ansvar för utredning och åtgärder av skolans fall av kränkningar och mobbning (Skolverket, 2014, s. 33).

Likabehandling: Alla barn eller elever ska behandlas så att de har lika rättigheter och möjligheter oavsett om de omfattas av någon av diskrimineringsgrunderna. Det innebär dock inte alltid att alla barn och elever ska behandlas lika (Skolverket, 2014, s. 47).

Trakasserier innebär ett handlande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder (Skolverket, 2014, s. 47).

Skollagen (2010:800)

Skollagen kräver aktiva åtgärder mot kränkande behandling:

6 kap.7§ Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.

6 kap. 8§ Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.

Diskrimineringslagen (2008:567)

Målinriktat arbete:

3 kap. 14§ En utbildningsanordnare som bedriver utbildning eller annan verksamhet enligt skollagen (2010:800), utbildning eller högskolelagen (192:1434) eller utbildning som kan leda fram till examen enligt lagen (1993: 792) om tillstånd att utfärda vissa examina ska inom ramen för denna verksamhet bedriva målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.

Likabehandlingsplan:

3 kap.16§ En utbildningsanordnare som avses i 14§ ska varje år upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning, dels förebygga och förhindra trakasserier som avses i 15§. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som utbildningsanordnare avser att påbörja eller genomföra under det kommande året.

En redovisning av hur de planerade åtgärderna enligt första stycket har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.

Förordningen (2011:681) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling

2§ En likabehandlingsplan enligt 3 kap. 16§ skollagen (2010:800) ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller. Utformningen och omfattningen av barnens eller elevernas deltagande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

Från skolans egen policy

Den skola i vilken vi genomförde studien har en tydlig policy mot kränkningar och trakasserier. På grund av konfidentialitetskravet kan vi inte referera till den, men vi väljer att ta upp de väsentliga delarna.

Vision:

- *Vi vill att våra barn ska ingå i ett respektfullt samspel med andra*
- *Vi ska aktivt motverka trakasserier och kränkningar*
- *Alla ska känna sig trygga när de vistas i skolan*
- *Vi främjar alla elevers lika rättigheter*

Arbetet bakom denna plan mot kränkande behandling och diskriminering grundar sig på 6 kap. 8§ skollagen (2010:800), 3 kap. 16§ diskrimineringslagen (2008:567) och förordningen (2011:681) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling.

Enligt lagen har skolan krav på att bedriva aktiva åtgärder mot kränkningar i olika former som ett målinriktat arbete. Likabehandlingsplaner, skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier eller annan kränkande behandling samt att utreda och vidta åtgärder om kränkningar förekommer ingår i detta arbete.

Planen ska årligen följas upp och ses över. Planen ska vara ”levande” i det vardagliga arbetet. Barn och elever ska engageras och vara delaktiga i arbetet med att ta fram, följa upp och se över likabehandlingsplanen. Även vårdnadshavare ska inbjudas att delta i arbetet med planen (Enligt skolverkets ”Allmänna råd”).

Alla ska veta vad en kränkning är samt veta vad de sju diskrimineringsgrunderna är.

Alla ska veta hur en kränkning ska hanteras när det hänt.

I dokumentet finns tydliga riktlinjer både för eleverna och för vårdnadshavarna vilka beskriver tillvägagångssätt i fall en elev känner sig kränkt respektive om vårdnadshavare upplever att ens barn har blivit det.

4 Relation till socialpedagogiskt arbete

Utgångspunkten i det socialpedagogiska arbetet som Molin (2013) beskriver, handlar om att inkludera människor i olika sammanhang så att de av olika anledningar inte hamnar utanför eller vid sidan av den samhälleliga gemenskapen vilket vi väljer att relatera till denna studie om mobbning. De elever som befinner sig på den offentliga arenan i form av skola och utsätts för mobbning upplever alienation och en känsla att vara nedtryckta, kränkta, sårade men även skadade både psykiskt och fysiskt. Detta kan i sin tur leda till ett livslångt sargat självförtroende, psykisk ohälsa med depressioner och ångest vilket i många fall kan sluta i självskadebeteende. Glew med flera (2008) påvisar detta i sin artikel där de beskriver att barn som blir utsatta för mobbning visar en försämrad prestation, en olust att gå till skolan, en känsla att inte höra till sammanhanget, samt en psykisk ohälsa.

Detta innebär att på sikt riskerar dessa individer att bli exkluderade ur sin grupp och det är vid dessa tillfällen som vår roll som socialpedagog och vuxen kommer in där vår uppgift enligt Eriksson (2013) ligger i att mobilisera dessa individer att frigöra sig från förtryck och få de att känna att de tillhör gemenskapen men även att de blir delaktiga i processen. Ett annat intressant avseende med koppling till vår studie om mobbning är att Eriksson tar upp att i starten av en mobiliseringsprocess tyckts det ofta förutsättas närvaro av en lärare eller en socialpedagog där själva handlandet har en central betydelse. Handlandet i sig är ändamålsmässigt där alla inblandade förväntas bli aktörer (ibid).

Detta finner vi som en tydlig koppling till vår fokusgrupp i form av ett antimobbningsteam som just består av lärare, där de vuxnas handlande står i fokus och vårt syfte är att synliggöra dessa vuxnas insikt om deras delaktighet men även om eller i fall denna delaktighet bidrar till den destruktiva processen i form av mobbning mellan elever inom grundskolan. Skowronski (2013) lyfter upp i sin avhandling att delaktigheten syftar till att både rent av fysiskt delta genom att dela möjligheter och ansvar i samhället, men även genom att inneha en känsla av tillhörighet. En förutsättning till att få närhet, trygghet samt kärlek för barnen är just behovet av tillhörighet där mobbningen blir den raka motsatsen. Elevernas sociala inklusion och exklusion sker i förhållande till den situation som råder för tillfället och som kan bero även på de förutsättningar som skolan i form av organisation skapar (ibid). För att kunna belysa detta har vi som studenter skaffa oss en uppfattning kring begreppet mobbning samt hur begreppet definieras genom att använda oss av Diskrimineringslagen (2008:567), Skollagen (2010:800) samt Skolverkets regelverk, publikationer och rekommendationer vilket vi presenterade i föregående avsnitt ("bakgrund") i denna studie.

Av de sju områden som Madsen (2006) lyfter upp som viktiga för socialpedagogiken anser vi att två kan direkt kopplas till mobbning. Det sociala området är ett av dem och innebär förebyggande och lösning av sociala konflikter för att upprätthålla en stabil samhällsordning. Det andra hänvisar till hälsoområdet som lyfter faktorn att stå utanför kamraternas gemenskap som den största beståndsdel i utveckling av stress, ångest och maktlöshet (ibid). Madsen lyfter upp begreppet *rymlighet* för att beskriva en föreställning om samhällsinstitutioner som rymmer alla medborgare oavsett social bakgrund, särskilda behov och kulturell tillhörighet.

Han likställer begreppet rymlighet med inklusion. Motsatsen till inklusion är exklusion och har två betydelser: den första att hålla borta någon som varit exkluderad, den andra att stöta ut någon som varit inkluderad. I vår studie visas det att kränkningarna i elevgruppen tenderar att stöta ut de utsatta individerna. Enligt Madsen (2006) så handlar det socialpedagogiska arbetet om att skapa och återskapa bindande ömsesidiga relationer mellan individ och gemenskap i samhällets konfliktzoner.

5 Teoretisk utgångspunkt

Under detta avsnitt presenterar vi den teoretiska utgångspunkten för vår studie. I början beskriver vi teorin så som den lades fram av Goffman. Vidare förklarar vi hur den kommer tillämpas i vår studie och avslutningsvis redogör vi med en kritisk reflektion på teorins eventuella brister.

Erving Goffman var en sociolog verksam under 1900-talet. Han är känd för bland annat en teori som ibland kallas teori om scen eller dramaturgisk sociologi i vilken han förklarar hur *jaget* skapas i interaktionen (Goffman, 2000). Han beskriver en rad olika företeelser som kan tillämpas på varje social inrättning. Han förklarar det sociala livet genom att använda sig av en imaginär *scen*, ett begränsat rum i vilket vi interagerar under bestämda premisser. Skillnaden mellan en scen och det vardagliga livet är att på den riktiga scenen spelas påhittade och oftast väl inövade fall upp, medan i vardagen spelas det upp verkliga händelser vilka sällan är väl repeterade. Vi strävar efter att på varje scen presentera oss själva i det bästa möjliga ljuset, då vi så gärna vill bli godtagna av *publiken*, vi vill ha goda recensioner för vårt uppträdande. Presentationen styrs därför av publikens respons, individen kontrollerar och ändrar sitt beteende i relation till vad de andra bedömer är ett accepterat beteende eller inte. En positiv respons från publiken kan vara muntlig, kroppslig, eller utebliven reaktion, och leder till att individen på scenen känner sig uppmuntrad att förstärka det beteende som publiken har godkänt. Negativ respons uttrycks också muntlig, kroppslig eller utebliven, men har som syfte att få individen, som Goffman kallar *aktören* att sluta med beteendet. Interaktionen sker på en scen med lämpad *uppsättning*, det vill säga att det krävs uppfyllda villkor för att framträdandet ska få möjlighet att äga rum.

Vidare använder Goffman (2000) begreppet *frame* för att definiera *inramningen* inom vilken människor möts och interagerar. I dessa möten tvingas aktörerna skapa en gemensam definition av den situationen som leder till att de anpassar sina framträdande efter varandra i strävan att uppnå harmoni. Ett annat begrepp som Goffman tar upp är *team* och syftar på en samling av individer som samarbetar i framställning av en rutin. Ett team försöker visa harmoni utåt och dölja inre konflikter. Teammedlemmar behöver lita på sina medlemmar på att de kommer att uppträda på ett korrekt sätt, och de som eventuellt inte följer teamets normer kan förvänta sig olika former av sanktioner. Viktigt att lyfta upp här är att för att bevara bilden av att vara harmoniskt väljer teamet publiken framför vilket det uppträder. De inre konflikter som hotar bilden av ett harmoniskt team bevaras hemliga inför publiken.

Goffman (2000) ser inte jaget som ett biologiskt ting av kött och blod, utan för honom är jaget en dramatisk effekt som uppstår på en scen. Det är scenen som skapar oss och inte tvärtom. För honom är kroppen bara en hängare som en kollektiv produkt kommer att fästas upp över en tid. Medlen för att producera och bevara jaget finns inte inuti hängaren, de medlen finns i realiteten ofta att söka i de sociala inrättningarna. Vi tar på oss maskerna och spelar de givna *rollerna*.

Som det nämndes ovan kan teorin om scen (ibid) tillämpas på varje social inrättning, likaså på mobbnings situationer. Det är en föreställning som handlar om interaktioner som leder fram till kränkning, trakasserier och andra uttryck som sänker en eller flera personer.

Om vi genomlyser mobbningen med den dramaturgiska sociologi, då spelar de centrala *aktörer* mindre roll, utan det är *publiken* som hamnar i vår fokus. I detta fall syftar begreppet aktörer på förövare respektive offer, och publiken på de personer som inte är direkt inblandade i händelsen (Goffman, 2000). Det är publiken som ger antingen positiv eller negativ respons både till de aktörer som utövar mobbning och till de som står som offer. Att ur dramaturgiskt perspektiv skapa en klar formulering till vem som ska räknas som publiken till mobbning i skolan är ingen självklar uppgift. Spontant tänker vi på att det är andra elever, att det är de individer som bekräftar mobbningen, antingen aktivt genom positiv respons eller passivt genom att låta bli att blanda sig i och störa händelsen. Det är rimligt att förvänta sig ett maktspel mellan dessa individer som konkurrerar med varandra om hierarkisk position och erkännande i samma grupp. Vad som är minde tydligt är hur vi ska betrakta de vuxna personer som befinner sig på samma plats där mobbningsföreställningen äger rum. Oklart är det om några kränkningar äger rum i deras närvaro, eller om dessa sker alltid bortom deras syn. Tanken med vår uppsats är att få fram lärarnas bild på detta, att undersöka om de ser mobbning som sådan grupprocess, samt hur ser de på sig egen position i förhållande till detta.

Enligt Goffman (2000) är det publiken som har den stora rollen att legitimera interaktionen på scenen. Främjande och förebyggande insatser borde således ge positiva utfall om dessa skulle riktas mot att förändra åskådarnas respons mot mobbning. En av fördelarna med att applicera detta perspektiv är att den traditionella stämplingen av gärningsman och offer uteblir. Med detta menas att ingen skuld läggs på förövaren utan det är istället hela gruppens ansvar som belyses.

För att sätta upp en *scen* i syfte att studera mobbning utgår vi från elevernas sociala samspel som i vissa fall sträcker sig långt utanför skolans gränser genom sociala medier. Processer mellan dem pågår utanför skolans ramar, under elevernas fritid, och kryper även in i deras hem. Många av konflikter börjar på barnens fritid och fortsätter att infektera deras relationer även under skol tid. Även om vår fokus under studien låg på interaktioner under skoltid inom skolmiljön är vi medvetna om att dessa relationer påverkas av aktiviteter utanför skolan.

Inramningen för föreställningen styrs av de förutsättningar som bestämmer själva samspelet. Detta omfattar en skolplikt styrd av skollagen och andra riktlinjer, ett strikt format schema som bestämmer exakt hur vardagen ser ut, ett system där varje elev bedöms och betygsätts. Skolan som institution och dennes roll är den tongivande faktorn i inramningen. Under denna uppsättning inom vilken de tävlar om gemensam psykosociala rum skall eleverna skapa en gemensam definition av situationen (Goffman, 2000). Med vår studie vill vi belysa lärarnas upplevelse kring de befintliga förutsättningarna som styr inramningen av elevernas skoldag. Lärarna kan ses som ett verktyg som ska motarbeta mobbning, och därmed är deras utbildning och kompetens ett viktigt villkor för detta. Skolans regler och policy kan med Goffmans (ibid) perspektiv ses som både inramning och uppsättning. Inramning är de i den mening att de styr elevernas vardag, de bestämmer villkor och sättet på vilket elevernas dagliga interaktion sker,

vilket ramar in scenen. Uppsättning är de i den mening att lagar och styrdokument är lärarnas verktyg, det vill säga rekvisita som används för att hantera mobbningsituationer.

Teorin sägs förklara all mänsklig interaktion, men vi upplevde brister i den när det gäller vissa avseenden. Ett av dem är att teorin inte förklarar skillnaderna utifrån ett genusperspektiv. Vi uppmärksammade i vår insamlade empiri att det existerar en skillnad både i graden och i sättet på vilket mobbningen utspelas mellan eleverna. Det förekommer även indikationer på detta bland de vetenskapliga artiklar som vi läste när vi gjorde eftersökningar. På grund av brist på tid och utrymme i vår studie fick vi dock inte möjlighet att fördjupa oss i dessa skillnader. Hade vi istället för Goffmans teori valt att undersöka mobbning utifrån ett genusperspektiv, är det högst sannolikt att resultat för vår studie hade sett annorlunda ut. Samma sak gäller om vi hade valt att tillämpat ett klassperspektiv med stöd av Bourdieu, eller undersökt maktrelationer i mobbningen utifrån Foucault. Dessa perspektiv hade förändrat vår studies utgångspunkt och behandlat aspekter som inte hade kunnat redogöras utifrån Goffmans dramaturgiska scen. Var och en av dessa aspekter kräver dock en egen studie och som vi redan nämnde, på grund av brist på både utrymme och tid hade vi svårt att ha med dessa perspektiv i vårt arbete. Vi valde Goffman då vi anser att trots de påpekade brister så förklarar han mycket väl de mekanismer som ligger bakom mobbningsproblematiken. Den kanske största fördelen som vi upplever är att denna teori stämplar inga individer. Med detta menar vi att den inte framställer offret som någon svag person, och den gör inte förövaren till någon syndabock. Medlemmarna i gruppen ses med samma potential samt ges möjligheten att inta någon av de erbjudna roller, och alla delar samma ansvar för den interaktion som pågår i gruppen. Alla är lika delaktiga i mobbningen och alla har lika möjlighet att förändra den.

6 Tidigare forskning

Detta avsnitt delas upp i två delar. I första delen redovisas forskning om mobbningens negativa påverkan på de aktörer mellan vilka mobbningen direkt pågår i form av förövare och offer och detta görs för att belysa vikten av problemet utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv. I den andra delen presenteras studier som använder antingen samma teori om dramaturgisk sociologi eller så kan deras resultat kopplas till några av Goffmans nyckelbegrepp *uppsättning, aktör, roll* samt *publik*. Då det finns en uppsjö av publiceringar som angriper mobbning fokuserade vi på de texter som är relevanta i relation till den teori om scen (Goffman, 2000) som vi har valt att använda vid analysen.

Mobbningens påverkan på aktörer

Vanderbilt och Augustyn (2010) som är pediatriker och verksamma som utvecklingsdirektörer vid barnkliniken i Los Angeles respektive Boston, har i sin artikel publicerat de negativa effekter som mobbning skapar hos förövare och hos offer. Bortom det omedelbara traumat av att uppleva mobbning riskerar de centrala aktörerna att bli utsatta för andra diverse negativa effekter av företeelsen. Mobbning medför försämrat resultat i skolan, oavsett om personen är mobbare eller mobbad (ibid). Den leder även till psykosociala störningar, känslomässiga problem och andra negativa hälsoeffekter. Offren uppvisar depression, olika psykosomatiska besvär, förhöjd läkemedelsanvändning och risk för suicidalitet, medan förtryckarna är benägna att ha flera sociala problem, förhöjd aggressivitet med utåtagerande beteende (ibid). Långsiktigt sett riskerar översittare att ha ångest och i högre grad än andra att använda tobak, alkohol och missbruka andra droger, medan offer lider av känslan av ensamhet, depression, ångest, försämrade kamratrelationer samt antisociala personlighetsstörningar.

Thornberg (2013) har genomfört en etnografisk studie med fältanteckningar, intervjuer samt informella samtal på två skolor där studien omfattade totalt 96 elever från årskurs fyra och årskurs fem. Hans resultat visar att de utsatta barnen upplever två huvudproblem: det första är att de behöver kämpa för ett erkännande, integration och att bli accepterade, och det andra finns i känslan av att vara avvikande, socialt utstötta och därmed uppleva egen värdelösheten.

Mobbning utifrån scen

Valda artiklar och avhandlingar i detta avsnitt har kategoriserats i tre underrubriker. I den första rubriken lyfter vi upp de som har studerat mobbning som gruppfenomen. På detta sätt har vi tänkt att påvisa de olika roller som individer har i en grupp och att mobbning är hela gruppens ansvar, inte bara de som utövar det direkt. Där kan alltså själva aktörerna urskiljas mellan vilka mobbningen pågår och publiken som i direkt eller indirekt mening styr själva

akten med hänvisning till Goffmans scen. I andra rubriken har vi lyft fram skolans roll vid scenuppsättningen. Skolan som institution skapar inte bara förutsättningar för lärande, utan med sitt regelverk och med sin traditionella kultur skapas också en gynnsam inramning för mobbning. Under den tredje rubriken har vi belyst forskningen som studerar lärarnas roll i fenomenet. Lärare är den beröringspunkten mellan den offentliga institutionen på ena sidan och eleverna på den andra. Lärarna kan ses som del av skolsystemet, men också som barngruppens ledare. Därför var det viktigt att undersöka deras roll i mobbningen mellan eleverna, nämligen huruvida lärare deltar i kränkningarna och på det sättet blir aktörer, eller om lärare är en del av publiken som med sin respons styr mobbningen. Det finns också en möjlighet att lärare varken är publik, aktör eller på något annat sätt delaktig i mobbning som i så fall äger rum bortom lärarens syn, på en annan scen.

Aktörer och publik

Svahn (2012) har utifrån sin bakgrund i pedagogik, studerat vardagliga praktiker av mobbning genom att undersöka barns deltagande i kamratgruppaktiviteter. Hennes avhandling grundar sig på en ettårig etnografisk studie bland elever i årskurs fem där hon använder sig av videoinspelade observationer för datainsamling. Hon visar i sin studie att det finns ett behov att utmana den traditionella individualistiska synen på mobbning. Som teoretisk utgångspunkt för att tolka elevernas sociala interaktioner använde hon Goffman och Garfinkel. Kortfattat beskrivet är mobbning enligt henne en gruppmechanism, en del av barnens sociala interaktioner där lärare inte har tillräckliga verktyg för att förhindra den, eftersom en hel del av barnens sociala samspel händer i lärarens frånvaro (ibid:27). Vidare lyfter hon vikten av publiken i mobbningen då mobbare enligt henne väljer vänner som har en positiv inställning till mobbning och som ger en positiv respons på den. Det är alltså den positiva responsen från åskådarna som uppmuntrar förövaren att kränka den som blir utsatt. Genom detta perspektiv framhävs alltså den sociala kontexten inom vilken interaktion sker för att tolka mobbning.

Resultatet av Thornbergs (2013) studie visar att det inte räcker att bara fokusera på mobbare och offer för att komma till roten av problematiken. Orsakerna till den bör studeras ur individgrupp- och samhällsperspektiv. En av fördelarna med att applicera detta perspektiv är att den traditionella stämplingen av gärningsman och offer uteblir. Med detta menas att ingen skuld läggs på förövaren utan det är istället hela gruppens ansvar som belyses. Han använder Goffmans begrepp *stigma* för att analysera barn som blir utsatta för mobbning och håller speciellt fokus på hur dessa barn behandlas av de övriga personerna i deras grupp. Resultatet visar att även de som inte direkt deltar i mobbningen gör detta indirekt genom att undvika att umgås med de utsatta barnen. Det sker en viss avhumanisering av offer och det konstrueras en viss annorlundahet kring individen för att motivera och förklara mobbningen. Hela gruppen deltar i förtrycket.

I en elevgrupp där det förekommer mobbning så är de flesta elever mer eller mindre delaktiga i det som sker, enligt Salmivalli med flera (1996). De visar i sin forskning att de flesta barn i en grupp har någon definierbar roll kopplat till mobbningsfenomenet, antingen som förövare

eller offer, men även som direkt aktiva assistenter, påhejare eller passiva åskådare. I studien undersökte de mobbning som gruppfenomen som en del av socialinteraktion mellan barnen i skolan. Det var en kvantitativ studie som ägde rum i Finland och enkäten omfattade 573 elever i sjätte klass.

Ett liknande tankesätt framhålls av Katz med flera (2011) som lyfter upp publikens roll vid våldshändelser. De har genomfört en kvalitativ studie i skolor i USA för att studera hur åskådare till våld kan påverka händelser i mån av att de väljer att avbryta den eller ej. Vidare studerades skolor som använder sådana våldsförebyggande program som har tonvikt på publiken för att sedan jämföra resultatet med de skolor som har fokus på förövare-offer relationen. Grundtanke i de förstnämnda program är att lägga ett ansvar på publiken, att aktivera dessa personer och bryta den negativa interaktionen som pågår i deras åsyn. Syftet är att motivera publiken till att agera annorlunda och inte acceptera att se hur våld, kränkningar, mobbning och andra trakasserier sker framför de. Forskarna använder begrepp *passiva åskådare* för de personer som i tysthet accepterar kränkningar och förtryck av människor i deras omedelbara omgivning. Deras studie visar att tillämpning av ett sådant synsätt resulterar i en signifikant minskning av våldet i gruppen.

Det finns flera andra studier som visar att mobbing är en gruppprocess. Bland andra undersökte Ahlström (2009) graden av mobbning av elever i svenska skolor. Utifrån sin bakgrund som sociolog, studerade han sambandet mellan organisationers strukturer, kultur och ledarskap. Han använde sig av intervjuer och enkäter med elever, lärare och rektorer där resultatet visade på att mobbning sker i grupper där pennalismen utövas mot individer samt att alla människor är kapabla till att antingen utöva mobbning eller bli utsatta för den beroende på förhållanden. Denna uppfattning flyttar fokus från förövare och dennes psykosociala profil och lägger skulden på situationen då vissa människor interagerar med varandra. Omständigheterna i gruppen skapar alltså mobbning, vilket i sin tur gör hela gruppen ansvarig för den.

Bliding (2004) har genomfört en deltagande observation under ett skolår med barnen i årskurs 4 på Fältkullskolan med särskilt tonvikt på deras arbete i kamratrelationer och mekanismer som de använder för att innesluta respektive utesluta varandra ur sin grupp. Hon tolkade elevernas interaktioner genom Goffmans begrepp *situationens inramning* med vilket menas att interaktion är socialt situerat. Gruppen hade egna regler och motiv som rättfärdigades och upprätthölls som en viktig komponent för gruppssammanhållningen. Om någon uppträdde fel eller konstigt enligt gruppens regler fanns det en stor risk för konflikt samt att personen skulle bli utesluten och bortstött. Förnedring och förlöjligande blir en gruppaktivitet och inte individuell handling. Eleverna i gruppen kan skämta med varandra genom vissa ord eller handlingar, men samma ord blir kränkningar när de riktas mot vissa individer och har som syfte att stöta ut dessa personer ur gruppen (Bliding, 2004).

Inramning och uppsättning

Ovanstående forskning visar att mobbning inte kan betraktas enbart som ett förtryck mellan individer, utan det handlar om grupprocess där vi ser de inblandade aktörerna utöva direkt mobbning, och där vi kan urskilja en publik som också har ett ansvar för den. Eftersom barnen vistas i skolan större delen av deras liv så ansåg vi det vara nödvändigt att hitta forskning som även belyser skolans roll.

Skolorna har tydliga regler och riktlinjer som ställer krav på att det ska tillförsäkras en likabehandling av eleverna samt att ett aktivt förebyggande av diskrimineringar och kränkningar, vilket framgår av bland annat skollagen (2010:800), diskrimineringslagen (2008:567) och Skolverkets regelverk och riktlinjer. Osbeck (2006) har genomfört en religion-didaktisk studie av livsförståelselärande i skolan i vilken hon visar hur skolan skapar en inramning som genererar en prestationskultur bland eleverna. Hon lyfter upp att varje elev behöver anpassa sig efter lärarens krav för att kunna uppnå goda studieresultat. Lärare recenserar och tilldelar olika omdömen, ibland även hårda sådana, men dessa är acceptabla så länge de ingår i lärandeprocessen. Omdömena syftar på vad eleven bör förbättra och tanken är att de ska upphöra när rätt kunskap inhämtats. Detta smittar av sig på relationerna eleverna sinsemellan där det krävs en anpassning efter gruppens regler och förhållningssätt för att bli accepterad. Eleverna som inte anpassas recenserar genom kränkande kommentarer eller andra kränkande straff. Även där är tanken att dessa ska upphöra så fort eleven har anpassat sig, det vill säga när kunskap om rätt förhållningssätt inhämtats. Det visar alltså en sammanhängande kedja av processer och som börjar med skolans lagar, regelverk som ramar in en kultur som i sin tur präglas av framför allt anpassningskrav där en viss anpassning förväntas av varje elev. Detta sprider sig senare mellan eleverna som kräver en viss anpassning de sinsemellan.

Skolverket (2015) har publicerat en liknande bild och skriver att ur ett systemperspektiv blir kränkning och mobbning i skolan förståelig, men absolut inte acceptabel. I publikationen som syftar åt att förebygga och hantera mobbningen i skolan, lyfts upp hur eleverna är med skolplikten tvungna att vara i skolan och att de har en underordnad position i förhållande till personalen. Utöver detta så betygsätts och jämförs elevernas prestationer ständigt vilket i sin tur bidrar till att förstärka de förtryckande processerna eleverna sinsemellan.

Dessa processer kan av eleverna ses som naturliga och rättfärdigade i så pass mån att de som mobbar inte ser sig själva som mobbare utan bara som individer som handlar rätt och följer med på vad de andra i gruppen redan gör (Forsman, 2003). Framför allt handlar det inte om de personerna mellan vilka mobbningen uttrycks och syns, utan det är en process som pågår i en grupp och som beror på gruppens befintliga kultur. Forsman (2003) utgår från sin egen yrkeserfarenhet, då han både har arbetat som barnpsykolog samt som lärarutbildare vilket har bland annat gett honom djupa insikter om mobbning och hur vissa individer kan fara illa när de blir utsatta för den. I sin studie analyserar han och tolkar vad som kommer till uttryck i skolans olika texter, handlingsplaner, metoder, modeller och liknande dokument som används mot mobbning. Han visar i sin avhandling själva inramningen som skolan skapar och inom vilken mobbningen sker där han särskilt lyfter upp brister i skolans styrdokument som har som syfte att förebygga och förhindra mobbning.

Skowronski (2013) som i grunden är både sociolog och lärare ser också mobbningen som en grupprocess som sker inom en inramning skapat av skolan. För att studera nyanlända elevernas psykosociala situation och sociala relationer, både sinsemellan eleverna och mellan eleverna och lärare, har hon använt Goffmans teorier om *stigma* och om *scen*. Som metod för datainsamling har hon använt sig av kvalitativa intervjuer och fältstudier med fokus på relativt nyanlända elevers personliga erfarenheter kring sin sociala situation i skolan. Hon visar att elevernas sociala inklusion och exklusion sker i relation till omständigheter som råder inom gruppen och som beror på de förutsättningar som skolan som organisation har skapat (Skowronski, 2013). Inklusion syftar både på att vara rent fysisk inkluderad i en viss grupp och känslan av att höra till, men även vänskaper inom gruppen, känslan att kunna bidra eller påverka. Exklusion däremot innebär att av olika anledningar inte kunna vara en del av gruppen, att vara utstött och inte bli välkommen, att vara utfrys. I hennes studie visar hon att utstötning ur gruppen är vanligt förekommande.

Lärarens roll

Frågan vi vill belysa är huruvida lärarna är en del av aktörer som med sina handlingar bidrar till att eleverna kränker varandra, eller om lärarna är en del av publiken i Goffmans mening då de med sin positiva respons bekräftar mobbning, eller om mobbningen sker på en scen som lärarna inte närvarar vid. Detta är något som vi framhäver i relation till nedanstående studier.

Svahn (2012) lyfter upp att barnens normsystem är något som är separerat från skolans officiella regim och bakom lärarnas frånvaro. Detta ställer lärarna utanför den arena på vilken mobbningen sker. Det definierar inte i detalj var och när mobbningen sker, men det är viktigt att det händer utanför skolans regler och bortom lärarnas syn. Rent praktiskt innebär detta att en elev kan bli kränkt mitt under pågående lektion genom att få en elak blick medan lärare har ryggen vänd mot barnen. Förutom att Svahn (ibid) ser mobbning som ett komplext fenomen, belyser hon även lärarnas roll och svårigheter kopplade till lärarnas försök att strukturera barnens sociala relationer. I en annan studie som vi redan nämnt tidigare visar dock Vanderbilt & Augustyn (2010) att mobbning förekommer oftast när det finns minimal tillsyn och gärna på platser där mobbaren kan vara dold eller anonym.

Pettersson med flera (2004) lyfter lärarens roll som den mest mogna medlemmen av gruppen med inte enbart rätt att ingripa, utan med ett ansvar att ingripa, där (ibid) även påpekar att det är en delikat fråga huruvida läraren kan i alla lägen betraktas som del av gruppen eller inte. Det blir egentligen ett omöjligt uppdrag att stoppa de negativa handlingarna om eleverna skapar egna interaktioner med andra gällande regler. I sin studie använde sig Pettersson med flera (2004) under ett halvår av observation som metod med ljudinspelningar och fältanteckningar för att samla in data utifrån en sjunde klass i en norsk grundskola och som teoretisk grund hade de både sociokulturella teori och Goffmans teori om scen. Deras studie ställer sig undrande till lärarens dubbla uppgifter att både väcka elevernas kreativitet samtidigt som hon eller han behöver upprätthålla ordning i klassrummet. Vidare följer även lärarens ansvar att ingripa vid störningar i ordningen vilket leder till slutsats att läraren inte kan

befinna sig varken i position som aktör eller åskådare vid eventuella kränkningar mellan eleverna.

Tovey (1993) genomförde en sociologisk studie bland före detta elever i en brittisk grundskola. Respondenterna var vid studiens genomförande mellan 18 och 21 år gamla och denna sociologiska studie fokuserade på olika subkulturer som bildas i olika grupperingar. Hans studie är inte baserad på Goffman, men ett av resultaten i den finner vi som intressant i relation till vår uppsats, nämligen att det verkar vara viktigt för eleverna att skapa egna hierarkier bortom lärarnas vetskap. Den institutionella sorteringen av eleverna efter betyg och önskvärt beteende leder till att eleverna skapar en egen rangordning efter helt andra premisser än vad det officiellt gäller i skolan. Detta ställer lärarna bortom scenen på vilken mobbningen utspelas. Vi ansåg att det resultatet visar något viktigt för vår studie eftersom det kan kopplas direkt till begrepp *team* (Goffman, 2000) och företeelse då gruppen skapar en gemensam definition av situationen, som i sin tur döljs för den utomstående publiken.

Även Frisé med flera (2007) bekräftar en sådan bild av att mobbningen utspelas bortom lärarnas syn. De har genomfört en kvantitativ studie bland 119 gymnasieelever i Göteborg med en medelålder på 17 år. De frågade eleverna om deras upplevelser av mobbning under hela skoltiden, det vill säga från första året på grundskola till idag. Av de ungdomar som har svarat på deras enkät har 39 % uppgett att de hade blivit mobbade någon gång under sin skoltid och 28 % sade att de hade mobbat andra; 13 % rapporterade att de någon gång har varit både offer och mobbare. I resultatet av studien lyfter forskarna upp bland annat att även om mobbning har undersökts i stor utsträckning så verkar det som att vuxna är enbart medvetna om en liten del av mobbnings beteenden som förekommer på skolorna.

Vi kan summera att mobbning både kortsiktigt och långsiktigt, påverkar negativt den psykosociala hälsan hos de centrala aktörerna, likaväl den som utsätter och den som utsätts för den. Mobbning är en företeelse som drivs fram av hela gruppen, alla i gruppen är delaktiga i det. Skolan som institution skapar med sin kultur och sina styrdokument de ramar som leder fram till en gynnsam inramning till mobbning. Mobbning sker bortom lärarnas syn, vilket ställer läraren utanför den scen på vilken mobbning pågår.

Vi kommer att sammanfoga dessa bitar som kunskapsläget visar och erbjuda en förklaring genom att använda teori om scen (Goffman, 2000). Ur detta perspektiv kommer vi att undersöka hur mobbning upplevs av lärarna i den studerade skola. Fokus kommer att vara på hur lärarna uppfattar mobbning mellan eleverna, hur de ser på sin egen roll i förhållande till detta samt hur de uppfattar de befintliga förutsättningar i arbetet mot mobbning. När vi letade efter tidigare forskning om mobbning såg vi att det finns en stor mängd både svensk och internationell forskning. Av de träffar som gavs i detta sammanhang valdes ett tjugotal artiklar ut, men också akademiska avhandlingar som berörde detta mer specifikt. De vetenskapliga verk som därefter valdes ut har att göra med att de låg i relation till studiens syfte och frågeställningar. Vi tematiserade våra valda artiklar utifrån Goffmans teori (ibid) vilket resulterade i att mobbningen visas som ett gruppfenomen. Det finns å andra sidan en mängd artiklar som vi inte tog med i vår studie och som behandlar problematiken från andra perspektiv. Hade vi använt oss av dessa istället skulle det ge vår studie en annan riktning med

annat resultat. På grund av tidsbrist, men även i relation till studiens utrymme kunde vi inte ha med här alla dessa andra perspektiv.

Studier som denna behövs för att utmana den individualistiska synen på mobbningsproblematiken. Genom vår studie lyfter vi upp gruppens och kollektivets ansvar för att mobbningen förekommer.

7 Metod

I följande avsnitt presenteras och motiveras tillvägagångssätt vid genomförandet av intervjuer, etiska övervägande samt bearbetning av det skapade materialet.

Metodologisk ansats

Genom att vi har formulerat syftet med studien utifrån pedagogernas upplevelse det vill säga deras subjektiva uppfattning, har vi som forskare valt att inte tillskriva ett fenomen som sant eller falskt. Med andra ord utgår vi inte ifrån en objektiv verklighet. Den ontologiska frågeställningen i vår studie lägger fokus på att sociala företeelse, som i vårt fall handlar om mobbning inte uppfattas som en yttre verklighet utan istället bör betraktas som sammansättningar som bygger på aktörernas uppfattningar och handlingar, alltså hur vi tänker om verkligheten och pratar med varandra om den. Den ovannämnda beskrivningen utgår ifrån ett synsätt som kallas för ”konstruktivism” (Bryman, 2011). Med den ovannämnda verklighetsuppfattningen som grund har vi valt att metoden av datainsamling skall utgå ifrån en kvalitativ ansats i form av intervjuer, vilken i sin tur grundar sig på ett fenomenologiskt perspektiv där intresset för oss ligger i att belysa pedagogernas upplevelse och målet är att skaffa oss kunskap samt få en djupare förståelse för personalens egen syn på problematiken.

Det handlar inte om att vi som forskare söker efter rätta svar och vi utgår ifrån att det inte finns några svar som betraktas som rätt eller fel. Istället vill vi synliggöra pedagogernas uppfattningar när det gäller mobbningsföreteelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Den valda metoden anser vi vara den optimala, då det hade varit svårare att fördjupa sig i lärarnas upplevelse med exempelvis en enkät eller observation.

Vi har även reflekterat utifrån vår roll som forskare när vi utformade intervjuguiden där vi strävade efter att sätta vår förförståelse åt sidan och istället fokusera på att fånga upp respondenternas egna upplevelser kring arbetet med mobbning mellan elever.

Vid analysen av materialet som är skapat tillsammans med de som är intervjuade, ämnar vi ta med berättelser som vi fått från lärarna samt deras upplevelser med alla de aspekter som de väljer att ta upp, där vi med hjälp av Goffmans (2000) teori om scen försöker belysa samt skapa oss en fördjupad förståelse för interaktionen människor emellan, vad som händer i rollspelet mellan människor samt hur den enskilde känner inför det. Detta finner vi stöd i Bryman (2011) som beskriver att datainsamlingen och analysen av resultaten inriktas på att belysa den frågeställning som identifierats vid studiens start. I vår studie har vi strävat att tygla våra förutfattade meningar och sätta dessa inom parentes, men eftersom vi är två studenter som i slutändan tolkar materialet är vi medvetna att i detta skede kan resultatet komma att färgas av vår förförståelse. Enligt Thurén (2007) finns det ingen ren fakta då all fakta är teori impregnerad, även i de fall vi tror oss vara helt neutrala och objektiva så bygger vår verklighetsuppfattning på förutfattade meningar. Det är något som vi har varit medvetna om under hela studien, risken är att en förkärlek till Goffman (2000) har lett till att vi missat

någon viktig aspekt i vårt material som skulle ha varit uppenbar om vi hade använt oss av någon annan teori. Vår uppmärksamhet har magnetiskt dragits mot det data som har någon koppling till Goffman, det är något som vi är förtroga med.

Urval

Syfte med studien var att få fram lärarnas egna upplevelser och utsagor om hur de beskriver att de kan arbeta mot mobbning vilket var avgörande i urvalet av respondenter. Enligt Bryman (2011) kallas detta målinriktade urval som går ut på att välja enheter så som exempelvis individer eller organisationer med en direkt hänvisning till de forskningsfrågor som har formulerats vilket stämmer bra överens med vårt syfte och frågeställningar. Viktigt att nämna är att i denna studie görs inga anspråk på statistisk generaliserbarhet, genom att urvalet i form av fem intervjupersoner inte anses vara representativt i förhållande till någon större population. Vi genomförde våra intervjuer med pedagoger anställda i en friskola i en stad i Västra Götaland. Skolan arbetar med barn i åldrar mellan sex och sexton år och dessa är indelade i tre olika stadier: låg, mellan och hög. Våra respondenter ingår i ett nyligen bildat antimobbningsteam som har som syfte att arbeta främjande, förebyggande och behandlande mot mobbning. Främjande innebär att de ska skapa en miljö som främjar alla elevernas välbefinnande, förebyggande innebär att de ska upptäcka och avvärja eventuella risker och behandlande betyder att det är de som ska ta hand om de fall som anmäls. Skolan hade inget sådant team tidigare, och detta team bildades för några månader sedan. Vi ansåg att det var ett bra tillfälle att intervjua pedagoger som är kopplade till detta projekt, eftersom de har tackat ja till uppdraget, förväntade vi oss att de skulle ha en något klar och tydlig idé kring vad det innebär att arbeta med mobbning och hur strukturen kring arbetet ser ut. Ur själva teamet har vi intervjuat Maria, Julia, Filip och Alma. Dessutom har vi intervjuat deras handledare Kristina som inte ingår i själva teamet men som har själv varit med och fattat beslut om att det skulle bildas. Respondenterna har garanterats anonymitet, därför har alla namn och nämnda platser avidentifierats. På grund av anonymitetskravet fick vi inte referera till skolans styrdokument och policys som vi har använt i vår studie (Kvale & Brinkmann, 2009). Nedanför kommer en kort presentation av dem:

Maria är en högstadielärare som undervisar i idrott och hälsa och har varit anställd i denna skola sedan snart ett år tillbaka. Innan dess har hon jobbat som gymnasielärare i diverse städer i Sverige. Sammantaget har hon arbetat som lärare i sex år.

Julia är lärare på mellanstadiet som har arbetat som lärare i ungefär ett och ett halvt år.

Filip är lärare som arbetar med barn både från låg- och mellanstadiet och har varit verksam som lärare i snart tre år. Han har arbetat som elevassistent, fritidspedagog inom skolan, men innan detta har han varit anställd som bankman på en bank.

Alma är lågstadielärare sedan ett år tillbaka.

Kristina är specialpedagog som är bland annat handledare för antimobbningsteamet. Hon började som lärare 1979. och har sedan dess arbetat på olika skolor på flera olika orter i Sverige

Datainsamling

En kvalitativ ansats som metod har valts och en semistrukturerad intervju har genomförts med pedagogerna i det nyligen bildade antimobbningsteamet. Vi anser det vara den mest lämpade metoden för att kunna besvara vår forskningsfråga genom att vi får tillgång till lärarnas tankar och föreställningar, vilket skulle bli svårare att fånga upp med exempelvis en kvantitativ ansats i form av en enkätundersökning där svaren skulle styras av någon annans uppfattning, förväntningar men även förutfattade meningar (Kvale & Brinkmann, 2009). En av fördelarna med kvalitativ forskningsintervju är att det är lättare att få tag på respondenter (i vårt fall fem personer) som är villiga att ställa upp och svara på våra frågor. Det kan bli svårare att hitta en större population som vill svara på en enkät. Jämfört med observation är intervjuens fördel att vi kunde genomföra den under några dagar, medan observationen oftast behöver sträcka sig över mycket längre tid än så. För att få fram rådata genom en observation skulle det krävas av oss som författare att vi befinner oss i skolan och observerar under en längre tid innan vi kan få en uppfattning om interaktionerna, både mellan eleverna i grupper, men också mellan eleverna och lärarna. Utöver tidsaspekten så skulle en observation ställt andra etiska krav på oss. För att genomföra en observation i en grundskola skulle vi behöva godkännande från varje elevs vårdnadshavare, och de eleverna som vi inte hade fått godkännande för skulle vi behöva exkludera från vår observation. Det hade ändå varit svårt för oss att veta vad vi ska observera och vilka delar vi hade råd att missa, eftersom vi inte skulle kunna se allt som händer.

Med vår halvstrukturerade intervju kunde vi fånga upp lärarna upplevelse kring mobbning. De beskrev för oss även de subtila delar av kommunikationen som för utomstående kan vara svåra att observera i en grupp. Med detta menar vi att man behöver vara insatt i en grupp för att kunna förstå interaktioner mellan medlemmarna. Man behöver känna till relationerna och hierarkin i gruppen för att uppfatta även de subtila meddelande. Subtila meddelande kan vara en blick, suck, tystnad, med mera. Respondenterna berättade för oss hur vissa kommentarer kan betyda olika saker beroende på vem de har riktats mot. Vidare så beskrev de känslan av tillkortakommande, om en vilja att motarbeta mobbning som begränsas av både strukturella hinder men också av att eleverna hittar olika strategier för att kringgå lärarna. Den kvalitativa intervjun är den bästa metoden för att fånga upp detta.

Metoden har dock även sina brister, vilket vi hela tiden har varit medvetna om. Kvalitativ intervju kräver relativt mycket tid per respondent, vilket begränsar fokusgruppen till en mindre population än vad det skulle kunna täckas med observation eller enkät. Vi intervjuade fem personer som ingår i en grupp där de arbetar mot mobbning. Eftersom de ingår i en grupp fanns det risk att deras svar kunde tendera att bli relativt lika på en del frågor. Detta

upplevde vi dock inte under vår studie, och möjligen kan det bero på att gruppen är relativt nyligen sammansatt.

En annan nackdel med den kvalitativa intervjun är att det finns en risk med att vi som forskare ställer ledande frågor till respondenter vilket kan påverka hur de svarar (Kvale & Brinkmann, 2009). Detta är något som vi inte helt kan bortse ifrån i vår studie, trots att vi hela tiden har varit medvetna om denna risk. Möjligtvis att vi har ställt frågor med ett visst sätt eller med något tonläge i rösten som har lett respondenterna att svara på ett visst sätt. Detta är en av svagheter med den kvalitativa intervjun.

Utifrån studiens syfte samt frågeställningar konstruerades en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga), med femton frågor inklusive några följdfrågor. Intervjuguiden var tematiskt ordnad där frågorna har knutit an till undersökningens frågeställningar, för att på så sätt ge en bättre struktur i samtalet. Vidare valde vi delvis att förankra intervjufrågorna till den teoretiska utgångspunkten, samtidigt som vi strävade efter öppenhet. Teman som genomsyrade intervjuguiden utgick ifrån lärarens roll, innebörden i begreppet mobbning samt behov förankrade i det praktiska arbetet. Vi valde även att använda oss av öppna frågor för att låta våra respondenter få möjlighet att delge sina berättelser och erfarenheter, men även tillfälle att röra sig i vilken riktning respondenterna anser vara det mest relevanta. Följdfrågor formulerades för att fördjupa oss in i respondenternas svar. I denna studie har respondentintervjuer genomförts vilket innebär att intervjun utförs med personer som själva är delaktiga i den företeelse man avser studera där individen berättar om sig själv, sina tankar samt upplevelser och vi ansåg detta vara mest lämpligt för vår undersökning. Den ovannämnda ansatsen gav oss en möjlighet att både leta efter olikheter i respondenternas svar samt även essensen som genomsyrar dessa (Kvale & Brinkmann, 2009). En aspekt som vi har reflekterat över genom den valda inriktningen handlar om vi inte lyckas fånga upp och förstå meningsfullheten i individernas erfarenheter, kan detta leda till en påhittad bild av dennes verklighet, då vi som författare till denna uppsats har ett tolkningsföreträde. Genom att vi haft en möjlighet att ställa följdfrågor för att stämma av med respondenterna har det bidragit till möjligheten att mer explicit tolka resonemang korrekt.

Vi tog kontakt muntligt med lärarna som ingår i antimobbningsteamet på skolan och frågade om de ville delta i vår studie där vi förklarade syftet med studien och de valde att tacka ja till att medverka. Vidare så bokades tider för intervjuer med samtliga lärare där vi även informerade respondenterna om att vi hade för avsikt att lämna intervjuguiden på förhand för att på så sätt ge de en chans till att vara något förberedda men även för att vi skulle ha möjlighet till att få så rikt material som möjligt. Enligt lärarnas önskemål utfördes alla samtalsintervjuerna i en lokal på skolan där lärarna arbetade och varje enskild intervju tog mellan 20 och 50 minuter att genomföra. Kvale & Brinkman (2009) påpekar vikten av att personerna som intervjuas bör välja den plats som känns bra för dem då detta kan bidra till en mer tillfredsställande intervjusituation. Intervjuerna spelades in med hjälp av mobiltelefonen för att sedan överföras i mp3 format till datorn. Vi ansåg detta vara det bästa sättet, samtidigt som vi inte kände oss beroende att föra anteckningar och vi kunde helt fokusera på intervjun som enligt Kvale & Brinkman (2009) ger möjlighet att spela upp och avlyssna det inspelade materialet som ett underlag för minnet. Hela intervjuer transkriberades ordagrant och detta

bidrog till känsla av att komma närmare respondenterna och samtidigt leva sig in i deras berättelse vilket även resulterade till att redan då påbörjade analysen.

När vi sökte efter tidigare forskning för att skapa oss en något heltäckande bild kring ämnet så använde vi oss av flera databaser och sökmotorer. Vi använde i första hand Högskolan Västs söktjänst Primo, vi sökte genom DiVA portalen, Google Scholar, ProQuest samt Sociological Abstracts. De sökord som vi använde var: mobbning, skola, lärarens roll, Goffman, dramaturgisk sociologi, uppsättning, aktör, publik samt olika kombinationer av dessa begrepp men även engelska varianter av dessa begrepp. I de avhandlingar och publikationer som var intressanta för vår studie gick vi igenom källförteckningar och på det sättet hittade vi flera relevanta artiklar.

Analysmetod

Innan vi genomförde intervjuerna hade vi på förhand bestämt oss att vid analysen av det skapade materialet och efter transkriberingen, söka och konkretisera naturliga meningsenheter vilket enligt Kvale och Brinkman (2009) kallas *meningskoncentrering*. Genom att vi på förhand valde denna analysform så bidrog det till att vi på ett tydligare sätt kunde strukturera upp det skapade materialet och på så sätt även göra relevanta samt aktuella val i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. Den ovannämnda formen av analys innebär att knyta respondenternas utsagor i form av meningar till kortare sammanhang där det oftast mest förekommande och väsentliga, med andra ord huvudinnebörden i det som sagts framkommer genom kortare formuleringar eller genom några få ord. I analysen tog vi fram det centrala i berättelsen för att sedan definiera det utifrån olika teman som var övervägande för varje meningsenhet och dessa teman var: problematisk att synliggöra och upptäcka mobbning som lärarna upplever, organisatoriska aspekter, mobbning med gruppen i fokus eller rättare sagt mobbning som ett gruppfenomen samt bristande kunskap om mobbning utifrån lärarnas praktiska arbete. Vidare så var dessa teman knutna till våra två frågeställningar i syftet.

Vi är nöjda genom att vi på förhand bestämde oss för ovannämnda metoden vilket vi även kan hänvisa till Kvale och Brinkman (2009) som påpekar vikten av att aldrig ställa frågan om hur man skall analysera det insamlade materialet efter intervjun har gjorts utan att istället tänka igenom hur intervjuerna skall analyseras innan de görs vilket kan bidra till en mer hanterlig och säkrare grund vid den slutliga analysen och resultatet.

Etiska övervägande

Vi har i vår studie tagit hänsyn till de etiska riktlinjerna utifrån Kvale & Brinkmann (2009) vilket innebär att respondenterna har blivit muntligt tillfrågade om att delta i vår studie där de har gett sitt godkännande i form av ett *samttycke*. I samband med det *informerades* deltagarna om syftet med undersökningen men även om risker samt fördelar med att delta i den. Vi har också informerat de berörda att deltagandet är helt frivilligt samt att var och en kan avbryta när som helst sin medverkan i studien om de skulle ångra sig. I nästa steg utgick vi ifrån *konfidentialitet*, vilket innebär att ingen information som skulle kunna identifiera deltagarna

kommer att publiceras, det vill säga att vi arbetar under sekretess, skolans namn och de medverkande är helt anonyma. Det data vi samlar in i form av intervjuer förvaras väl endast tillgängliga för oss där inga obehöriga kan alltså ta del av det. En annan viktig princip som vi har lyft upp och reflekterat över har att göra med *konsekvenser* av själva intervjun med tanke på att mobbning är ett ämne som oftast berör de flesta människor som vi samtalat med. Detta i sig kan på förhand bidra till att det finns många fördelar med att just göra en djupare undersökning kring fenomenet. Därför har vi ansett det som väldigt viktigt att noggrant överväga om det finns eventuella nackdelar eller skador som kan uppstå på grund av att vi belyser vissa saker från en ny synvinkel och över hur studien kan påverka respondenterna. Intervjuguiden lämnades ut till de berörda där de fick möjlighet att sätta sig in i sammanhanget. Detta är kopplat till den sista aspekten i form av *nyttjandekravet* vilket innebär att den insamlade informationen inte kommer att användas i något annat syfte än det vi avser att studera. Vidare handlar det även om vår *roll som forskare* där vi bör ha god kännedom kring etiska frågor, värdegrunder, lagar och regler som är aktuella i den undersökta verksamheten (ibid).

Utöver dessa ovannämnda riktlinjer kommer resultatet av studien återkopplas till våra respondenter vilket kan vara ett moment som både vi som forskare och de som deltagare kan ha nytta av (Einarsson & Chiriac, 2002). På så sätt kan vi få en bekräftelse på att våra resultat och tolkningar stämmer med respondenternas upplevelser men även att de kan använda våra resultat i sitt dagliga arbete inom skolan.

Validitet

En studies validitet har som utgångspunkt att undersöka rätt sak i förhållande till vad man sagt att man skall studera samt om våra resultat representerar det vi söker (Kvale & Brinkman 2009). Vi ansåg Goffmans teori vara lämplig till vårt syfte att studera lärarnas roll i mobbning situationer. Teorin var ett användbart verktyg för att definiera mobbning, samt att undersöka förutsättningarna kring den. Gällande urvalet så finns det utrymme till vidare fördjupning i frågan genom att åstadkomma flera studier med ett annat urval. När det gäller frågan kring lärarens roll så framkom en klar bild utifrån respondenternas svar. De intervjuade lärarna har olika bakgrunder och har jobbat olika länge i skolan men vi fick ändå homogena svar som beskrev lärare utanför mobbningsscenen, lärare med vilja att bryta ner de negativa interaktionerna, men som varken ges rätta förutsättningar till att göra det eller från andra sidan släpps in i elevgruppen. Vad gäller skolinstitutionens roll vid inramning och scenuppsättning framkom det också en relativ klar bild av situationen, men vi bedömer att det finns utrymme att göra fördjupningar i frågan med en annan studie. En observation med fokusering på olika styrdokument som "krockar" med varandra, där det å ena sidan finns tydliga riktlinjer som i princip har nolltolerans mot kränkningar, men som i verklighetens möts med en kultur som gynnar kränkningar med icke rustade lärare som har hårda krav på sig. Med hänvisning till ovanstående så har vi löpande under hela studiens gång eftersträvat att undersöka det som var syftet med studien.

Reliabilitet

Utifrån Kvale & Brinkman (2009) så handlar reliabilitet om studiens tillförlitlighet det vill säga om sättet vi använder oss av för att ta reda på saker. Intervjuguiden var skapad i syfte att ge oss svar på frågor vad lärarens roll är i mobbnings-sammanhang, vilka förutsättningar finns att arbeta mot mobbning och hur mobbningen ser ut i lärarens ögon. Med hänvisning till studiens två frågeställningar skapades en intervjuguide med öppna frågor. Vi lämnade också utrymme till att ställa underfrågor som skulle ge oss möjligheten till att fördjupas i respondenternas utsagor. Efter att ha genomfört studien, anser vi att vi har fått klara besked på alla de frågor. Vid analysen av materialet fokuserade vi på de bestämda meningarna i vad som sagts under intervjun i relation till frågeställningar. Trots att vi har varit öppna för möjliga vändningar och för möjligheten att följa något annat spår som skulle visas under studien, har vi varit konsekventa under hela arbetets gång. Med konsekventa menar vi att vi höll oss fast till varje planerat steg där de potentiella vändningarna skulle övervägas först efter en saklig diskussion författare emellan, samt med vår handledare. Detta var också bestämt i förväg. Under hela studiens gång har det inte kommit upp några större överraskningar, vi kunde utan problem följa en "röd tråd".

8 Resultat och analys

Genom den tidigare beskrivna processen med meningskoncentrering och tematisering, läste vi materialet flera gånger om med fokus att ta med de berättelser som vi fått från lärarna, hur de upplever det samt vad de har berättat. Vi använder begrepp roll, aktör, publik, team, inramning och uppsättning för att förstå lärarnas utsagor om mobbning. Med dessa begrepp som underlag vid analysen träder fram fyra underrubriker. Aktör, publik, team utgör grunden till första underrubriken då de förklarar *mobbning som gruppfenomen* med aktörer som utövar mobbning på en scen och publiken som påverkar den med sin respons. Team är också ett begrepp som är kopplat till detta och innebär att hela gruppen med aktörer och publiken uppträder mot omvärlden på ett sätt som döljer de inre konflikter och detta är kopplat till hur mobbning utspelas i gruppen. I den andra delen lyfter vi upp *lärarens roll* i sammanhanget, alltså huruvida läraren är en aktör, publik eller ingetdera. I den tredje visar vi analysen utifrån *organisatoriska förutsättningar* och hur det leder till uppsättningen av scenen. I den fjärde lyfter vi upp *lärarnas utbildning* och omständigheterna kring det, vilket relaterar direkt till lärarnas kompetens om mobbningsfenomenet som sin tur vidare leder till inramningen av mobbningsscenen. Ur Goffmans teori (ibid) använder vi begreppen inramning och uppsättning som ett sätt att förstå de befintliga krav förutsättningarna att tackla mobbningsproblematiken.

Mobbning som gruppfenomen

Goffman (2000) förklarar i sin teori sociala interaktioner genom att använda sig av en imaginär scen med aktörerna på den och publiken som styr föreställningen med sin respons. Utifrån detta kan vi se att eleverna är indragna i ett socialt samspel med en dramaturgisk konnotation, de intar sina roller som är ofta givna på förhand och spelar upp det givna samspelet framför andra elever. Om vi applicerar tankesättet på mobbning skulle det innebära att mobbning är en gruppöreteelse där hela gruppen är ansvarig för den. Samtliga våra respondenter lyfter mobbningen som något som händer i gruppen där flera än bara förövare och offer är delaktiga. Det kan vara så att någon triggas igång kränkningar, och när någon annan hänger på drar sig den första personen tillbaka. Ett annat sätt på vilket gruppen ansvarar för mobbning är den positiva responsen i form av uppmuntran och skratt vid sådana händelser. Det kopplar vi till Salmivalli med flera (1996) som i sin artikel beskriver hur hela gruppen deltar i mobbning samt att det är mer eller mindre alla elever som står för den. Följande uttalande kan illustrera detta:

Filip: Det är viktigt, alltså jag kan inte säga det är inte viktigt med mobbare men man får inte glömma den som triggas upp det också.

Kristina: Visst det kan vara en som utsätter en men man sitter ihop med andra som drar gränsen till att vara en eller flera och det här kollektiva jaget.

Goffman (2000) belyser vikten av publikens respons som styrverktyg för själva interaktionen mellan aktörerna på den imaginära scenen. Sättet publiken skrattar på kan betyda olika saker i olika sammanhang, skratt kan vara positiv respons i ett sammanhang och negativ i ett annat. Positiv respons påvisas när gruppen skrattar tillsammans åt något som uppfattas som roligt, medan negativ respons handlar om när skrattet är följt av en pik eller kommentar som riktas mot någon i syfte att kränka personen. Detta sker i interaktionen mellan aktörerna och publiken: förövare riktar en pik mot offret, publiken skrattar, offret känner sig kränkt, förövare känner sig uppmuntrad. Att publiken skrattar åt det som händer, att det förklaras som skoj, går även i linje med vad Thornberg (2013) beskriver som avhumanisering av offer, annorlundahet av offret användes för att förklara och motivera mobbning. Flera fall visar hur den moraliska urkopplingen var samkonstruerad bland barn som grupprocess för att avhumanisera och skylla på offret (ibid). Det lyfts även av Bliding (2014) som visar hur vanliga skämt används för att kränka ner vissa personer som inte håller sig till gruppens normer och regler. Följande citat beskriver detta:

Maria: Jag upplever att det är pikar och kommentarer som till en början var skämtsamma, men som för en annan kan upplevas som en form av mobbning.

Filip: ... men så fort kompiserna kanske tittar och skrattar åt det, då räcker det.

Goffman (2000) beskriver gruppen med begreppet *team*, och han menar att i gruppen finns konflikter som medlemmar känner till men vill dölja för de utomstående. Det är viktigt att teamet uppträder korrekt framför en publik, och det är viktigt att visa rätt ansikte utåt. Eventuella företeelser som hotar teamets gemensamma definition av situationen hålls hemliga. Det illustreras av Kristina så här:

Men det finns mobbning som sker i ljuset därför att gruppen tycker att gör tillbaka det här. Det finns inte en grupp som inte vet, om du tar en skolklass, de vet ju och de skulle kunna om du bad de göra ett hierarkiskt system så skulle de kunna göra det. De vet vem som är utsatt och vilka grupper och så... det är jag helt övertygad om.

Utifrån Goffman (2000) är det publikens respons som styr själva föreställningen och i relevans till vår studie om mobbning är det offret som inte är en önskvärd del av gruppen samt att det är mot offret som den negativa responsen riktas. Om någons uppträdande uppfattas som fel eller konstigt enligt gruppens regler bidrar det till en stor risk för konflikt samt att personen kommer bli utesluten och bortstött. Det resulterar i att om mobbningen pågår ett tag, då väljer offret att byta skola, eller åtminstone att flyttas till en annan grupp. Det blir alltså

inte förövaren som blir flyttad, det är offret som stöts ur gruppen. Det är inte förövarens beteende som icke är önskvärt i gruppen, det är offrets beteende som straffas. Flera av våra respondenter vittnar om detta, de berättar om de utsatta eleverna som fick byta skola, eller som övervägde starkt att göra det under pågående mobbning. I de fall mobbningen upphör väljer de dock att stanna kvar i skolan. Kristina nämner ett fall som hon personligen har varit indragen i, då hennes dotter blev mobbad i sin skola. Hon hanterade mobbningen genom att flytta sitt barn till en annan skola, och hon uttrycker det på följande sätt:

Kristina: Det är ofta det som händer, det är min erfarenhet att man flyttar på mobboffret för man tar aldrig tag i mobbarna.

Med Goffman (2000) kan vi förklara samma negativa respons som riktas även mot de individer ur gruppen som har en annorlunda inställning och som försöker bryta det negativa spelet. Det utövas alltså ett tryck inte bara mot offer, utan även mot de gruppmedlemmar som hotar att bryta den rådande hierarkin. De som eventuellt ogillar det som händer tvingas antingen göra det ändå mot sin vilja, eller att hålla sig tyst i bakgrunden. Om nu dessa personer ändå skulle bestämma sig för att berätta för någon vuxen, då väljer de att göra det i det dolda. Dessa individer vill absolut inte att det uppdagas att, det var de som berättade för lärarna om vad som försiggår i gruppen. I de fall det blir tvärtom, om de gör det öppet och synligt, då riskerar de att utsättas för samma tryck som offer. En av respondenterna berättar om en tjej som vittnade om kränkningarna som pågick på sociala medier och som inkluderade eleverna från hennes klass:

Maria: Den här eleven blev ju... de hade inte någon form av kontakt sedan. Så den eleven, som gjorde sådan där, hon slutade på skolan sedan.

Intervjuaren 2: På grund av?

Maria: Säkerligen på grund av de andra eleverna, delvis kände hon sig utsatt på något sätt, sedan blev hon väldigt ledsen också, så hon kände att det var jobbigt att gå till skolan överhuvudtaget.

Med hänvisning till Goffmans (2000) dramaturgiska perspektiv är det publiken som har mest kontroll över föreställningen. Slutsatsen blir att utan publik är det meningslöst att bedriva mobbning överhuvudtaget. Det är viktigt att det finns en publik som bevittnar de elakheter som riktas mot någon. Spetsat till det yttersta behöver offret inte ens befinna sig i samma rum eller forum så länge det finns någon som kan se eller höra de elaka kommentarerna. Detta kommer till uttryck tydligt genom följande citat:

Alma: Och så tror jag också som på Facebook, Instagram och liknande, även om personen inte finns där så kan du fortfarande skriva elaka saker för att kompisarna ska se.

Lärarens roll

Med utgångspunkt i Goffmans (2000) teori om scenen är en av frågeställningarna för vår studie att belysa lärarnas roll i mobbningsföreteelse. För att kunna göra det behövde vi få en bild av hur de ställer sig mot mobbning, hur de ser på fenomenet, ifall de ser det överhuvudtaget, hur de reagerar i konkreta situationer samt vad det finns för eventuella hinder. Genom analysen av vårt material träder fram en bild av att lärare befinner sig varken i position som aktiva vid mobbningsituationer, eller som publik som på något sätt bevittnar detta. Så fort de får kännedom om att någon elev känner sig mobbad berättar pedagogerna att de försöker reagera omedelbart på det bästa möjliga sättet utifrån de givna förutsättningarna. De upplever att det finns hinder både utifrån organisatoriska sammanhang, men även utifrån elevernas egna grupper som inte tillåter lärarna få insyn i vad som försiggår bakom ridån. Det finns en dold kultur med egna hierarkier som inte är menad att vara synlig för lärarna (Tovey, 1993) vilket flera av våra respondenter upplever som en av de mest utmanande delarna i arbetet mot mobbning där det kan illustreras med hjälp av följande citat:

Maria: Och sedan tror också jag det beror på, att det får fortsätta, att vi vuxna inte ser och är där, och att det förekommer i vissa sammanhang då man inte hinner uppmärksamma det och då eleverna är ensamma i vissa sammanhang, i korridorerna och på sociala medier och så vidare.

Julia: Men det tycker jag är svårast med mobbning, när eleverna inte vågar berätta själva för att de är rädda för vad som kan hända om man tar upp det.

Alma: Jag tror att det förekommer mer när vuxna inte är där, för då finns det risken att vuxen säger eller stoppar eller straffar. Och nu för tiden på nätet, där det inte är synligt för vuxna.

Lärarna har både krav utifrån lagar och styrdokument, men även en egen uttryckt vilja att motarbeta mobbning. Om vi tillämpar Goffmans (2000) sätt att tolka situationer i detta fall skulle lärarna vara en del av publiken. De är alltså inte aktörer, utan de är åskådare som ger respons, i detta fall förväntas en negativ sådan. De förväntas vara där för att förhindra mobbning, men de uttrycker att de känner sig tillkorta. Att inte räkna till är en känsla som alla respondenter beskriver. För att kunna tackla mobbningsproblematiken krävs det alltså att kunna se allt som händer, höra allt som sägs, vara i princip överallt för att fånga upp all interaktion mellan eleverna. Det handlar om en fysisk omöjlighet. Som Filip och Alma beskriver det är det en fysisk omöjlighet att som lärare hantera mobbning:

Filip: Som jag sa man kan inte se allt, man kan se till att det som man ser eller det som man hör måste fixas direkt att det skall inte, men man kan inte se allt man kan inte lösa allt. Annars hade man varit gud och fixa allt.

Alma: Att se allt. Att se allt och vara överallt samtidigt. Sedan behöver vi arbeta förebyggande så att det inte händer i första hand men det är också svårt.

Genom att använda Goffmans (2000) perspektiv kan vi påvisa att det skapas flera olika scener vars uppsättningar förändras i förhållande till huruvida lärare är närvarande i publiken eller inte. Lärarnas känsla av otillräcklighet som uttrycktes ovan har inte att göra enbart med resurser och organisatoriska sammanhang, utan lärarna är helt enkelt inte en önskad del av publiken, och detta framgår via samtliga av våra respondenter. Pedagogerna får varken se eller höra, inte veta att det händer någonting annat än regelrätt beteende. Läraren anstränger sig för att fånga upp signalerna som tyder på att något har hänt, kämpar för att få ut den rätta informationen, samt arbetar för att lösa och följa upp det. Julia beskriver hur hon först kände att något hade hänt med två elever, men samtidigt var hon tvungen att hitta strategier och "muta" eleverna för att få dem att berätta vad som hade hänt:

Julia: Nej. De berättade sedan, när jag frågade de hur de mår, när vi gick tillbaka, det kändes som om det var något, jag förstod att det var någonting, så jag fortsatte ju fråga och då sade en av dem "Om jag säger något då börjar jag gråta", så det var ju någonting. Och då försökte jag hela vägen tillbaka, men de ville inte berätta för mig vad som hade hänt. Men sedan "mutade" jag de lite, så fick jag 10 sekunder av de, de berättade om de tre orden till mig, och att de ledsna och att de vill byta skola då.

Institutionens organisatoriska inramning

Samtliga respondenter lyfter upp en tidsbrist och ansträngd miljö som lämnar dåligt utrymme till en regelrätt hantering av mobbningsfall. Ofta händer det att de kan se att något har hänt, men de hinner inte eller kan bara hastigt och ytligt ta hand om händelsen. Tidsbristen nämns som orsaken till att läraren blir delvis fjärrmade från eleverna, vilket i sin tur lämnar mer utrymme att skapa interaktioner bortom lärarnas kontroll. Vi kan å ena sida relatera till klara lagar och styrdokument som officiellt kräver att skola ska förebygga och åtgärda mobbning, men å andra sidan framkommer det ur vårt material en ständig resursbrist i form av underbemanning. Det verkar som en inofficiell ursäkt men är i själva verket en anledning till att mobbningen fortfarande kan pågå. Denna inofficiella sida skapar en gynnsam inramning för mobbning. Antimobbningsarbete förutsätter en välutvecklad struktur med tydliga manualer och dokumentation för att bli väl genomfört, men det förutsätter också att det finns

tillräckligt med resurser för att kunna genomföra det. Enligt Kristina är det mycket som hon uttrycker som ”sitter kvar i väggarna” från äldre tider och det kan ta tid innan en ny struktur inarbetas. Hon vittnar om en skola som historiskt sett har skapat ramarna inom vilka eleverna skulle bli kränkta. Under de uppdrag som skolan en gång i tiden har åtagit sig fanns det ingenting som ställde krav på att eleverna inte skulle kränka och trakassera varandra. Traditionellt har skolan inte varit särskilt intresserad av att lösa denna problematik, och de problem som vi har idag är kvarlämningar av den en gång skapade strukturen.

Kristina: Det kan också handla om lärarstrukturer så det är, skall man verkligen få ordning på det här så är det ett gediget arbete och jag upplever inte att vi har tillräckligt med resurser för det. Alltså nu menar jag kanske inte bara pengar utan, det är här arbetsbelastning och det är ingen ursäkt. En djupare samverkan med elevernas vårdnadshavare lyftes som en förutsättning för ett kvalitetssäkrat arbete mot mobbning. Redan idag finns en sådan, men lärarna önskar att skolan vågar lägga mer ansvar och ställa krav på vårdnadshavarna.

Även Maria upplever brister i det organisatoriska sammanhanget, utan att sätta fingret konkret på var problemet finns exakt:

Maria: Sedan kan det vara likadant det organisatoriska, det kan vara förutsättningar som gör att det är värre, att det förekommer i flera sammanhang och oftare än det kanske skulle göra om man hade bättre förutsättningar. Men det är något som inte riktigt funkar organisatoriskt.

Det är just detta som får oss att tänka på skolans roll i mobbningssammanhang, eftersom skolan har i denna form existerat i flera generationer och mobbning mellan eleverna har ju funnits i flera decennier. Kulturen att eleverna ska kränka varandra förknippas med skolan som institution. Skowronski (2013) menar att detta sker i relation till omständigheter som råder inom gruppen och som beror på de förutsättningar som skolan som organisation har skapat. Relaterat till Goffman (2000) betyder det att skolan skapar en scenuppsättning som bäddar för mobbning. Hade det inte varit så, skulle samma aktörer och samma publik fortsätta samma negativa interaktion även i andra sammanhang och på andra samhällsarenor. Alltså samma barn och elever lever sina liv utanför skolan, de umgås ibland med samma barn ibland med andra och skapar interaktioner exempelvis på olika idrottsföreningar, i kompiskretsar på gården på hemmaplan, ute på stan och så vidare. Men det är oftast i skolmiljö som det vittnas om mobbning och det är med skolmiljön som mobbning oftast förknippas. Det visar att skolan skapar en speciell inramning som sätter igång mobbningsspelet vilket inte syns lika tydligt på andra samhällsarenor. Följande kan illustreras genom nedanstående citat:

Filip: Det finns ingen som kan bara gå ut i stan och börja okej nu skall vi börja reta någon bara för att. Det finns inte.

Skolan tjänar inte enbart syftet att överföra kunskap, utan den är ett slags "förvaringsutrymme" som tar hand om barnen medan vårdnadshavarna gör sin plikt mot samhället (Liljequist, 1999). Det lämnar hos eleverna en känsla av att vara påtvingna att befinna sig någonstans, barn tvingas att dela klassrum, schema, alla skolaktiviteter och att umgås med andra personer som de kanske inte tycker om. De förväntas skapa en harmoni och ges ingen utrymme för att visa vad de egentligen tänker eller känner, de får undertrycka deras egentliga mening och uttrycka sig på ett sätt som är allmänt accepterat av andra i gruppen (Skowronski, 2013). I detta finns tveklöst ett utrymme för negativa känsloladdningar som kan leda till konflikter och/eller kränkningar. Skolan präglas av dubbeltydiga budskap, eleverna skall fostras både till samarbete och till konkurrens, i våra visioner ska vi stöpa våra barn till självständiga, kritiskt tänkande individer som ska ha möjlighet att välja vad de vill göra av sina liv, samtidigt som vi styr de ramarna inom vilka de måste finna meningen för sin existens. Premisser som att ständigt bli bedömd och betygsatt skapar en känsla av otillräcklighet hos vissa elever. Detta i sin tur driver dem till att söka andra aktiviteter som kan ge dem ett erkännande, som i vissa fall innebär att kränka andra elever (Skolverket, 2015).

Lärarnas utbildning

Lärarna har alltså en viktig roll i sammanhanget då de oftast med enbart sin närvaro kan förhindra mobbning men för att kunna ha möjlighet till att närvara, krävs det olika resurser. Resurser kommer från skolan i form av personaltäthet, utrymme i egna scheman samt bredare kunskap kring interaktioner i grupper för att kunna förstå de processer som kan pågå i det tysta utanför lärarens sinnes räckhåll. Sett med Goffmans (2000) ögon innebär det att själva uppsättningen styrs av de resurser som satsas i lärarschemat och i lärarutbildningen. De intervjuade pedagogerna uttrycker att de i sin egen utbildning saknar kunskap om mobbning. Samtliga vittnar om att de har efter egen utbildning varit oförberedda på vad som väntar i verkligheten. De upplever att det definitivt borde ingå fler föreläsningar om detta problem, mer litteratur, mer förberedelse för att kunna hantera denna negativa sida av elevernas skolgång. På frågan om hon tycker att det på lärarprogrammet borde ingå mer utbildning om mobbning svarar Julia:

Julia: Ja det är klart att det borde. Konflikthantering borde ingå mer. Jag fick en bok "Läs, det här är konflikthantering!", men ingen tenta om det och det var inte ens en föreläsning om det. Det stod bara med på en lista "Konflikthantering". Det är galet mycket konflikter i skolan. Väldigt mycket!

Pedagogerna saknar i sin utbildning att få kunskap om gruppdynamik och grupprocesser. Detta skulle ge dem bättre förståelse för interaktioner som skapas mellan eleverna och de

olika roller som eleverna tar i sina grupper. Det nämns som en förutsättning för att arbeta mot mobbning då många lärare ser vad som händer, de ser att mobbning är en grupproblematik, men de saknar verktyg för att förstå det bättre.

Kristina: Men det här handlar ju också väldigt mycket om att pedagogerna har ju inte heller i sin utbildning fått grupper att tyda.

Lärarna saknar alltså kunskap kring mobbning och bedömer själva att de borde ha varit mera rustade med kunskap innan de fick gå färdigt sina utbildningar. Det skapar ett glapp där skolan som institution ställer krav på att lärarna ska aktivt motarbeta mobbning, samtidigt som de inte ges rätta förutsättningar till detta. På detta sätt möjliggörs en rätt inramning till en scen utifrån Goffmans dramaturgiska teori (2000). Utan rätt kunskap om hur fenomenet fungerar och hur problemet ska bemötas blir lärarna oförmögna att förhindra att mobbningen utspelas, och eleverna å andra sidan får ett spelrum där de kan kränka varandra. Det kan hända mitt under en pågående lektion genom en elak blick eller kommentar vilken lärare inte lyckas tyda som kränkning. Lärare behöver kunskap för att tolka den utsattes kroppssignaler, för som vi såg tidigare är det ytterst osannolikt att personen kommer att berätta själv. Det krävs kunskap för att förstå processer som driver fram mobbning. Rätt kunskap behövs också för att förstå sammanhanget inom vilket mobbningen sker, och detta är nödvändigt för att kunna arbeta främjande och förebyggande mot mobbning.

Om vi återblickar nu på de lagar, regler och styrdokument som vi lyfte upp tidigare i studien (avsnitt "bakgrund") och ställer de i relation till de förutsättningar som vi visar i detta avsnitt kan vi utläsa att det finns ett stort glapp mellan dessa två. Å ena sidan skapas en fin policy som visar ett ansikte utåt mot allmänheten som att skolan tillåter ingen mobbning, å andra sidan ges inte de rätta förutsättningar till personalen som förväntas arbeta med detta. Officiellt är det meningen att styrdokument ska skapa en uppsättning som inte lämnar något utrymme för mobbning. Inofficiellt sker det tvärtom, brist på satsningar i lärarnas utbildningar och bristande satsning på personaltäthet skapar en inramning som är gynnsam för mobbning. Med personaltäthet menar vi att det finns ingenting som kräver att det ska vara en och samma lärare som närvarar överallt, utan det räcker som vi visade ovan att det är någon vuxen närvarande för att förhindra mobbningen. Det kan vara flera vuxna som skiftar och som täcker alla områden där barn interagerar. Det är skolans ansvar att skapa dessa förutsättningar, men som vi såg i respondenternas utsagor utblir detta.

Det finns enligt Skolverket (2015) en risk för att skolans personal bidrar till att omedvetet legitimera en kränkande struktur och kultur om man inte lyckas identifiera de som är drivande i uteslutningen av andra. Onekligen har lärarna en möjlighet att konkret förändra vissa processer, vare sig de närvarar vid kränkningar eller ej, exempelvis kan de placera eleverna i klassrummet på ett sätt som bryter utfrysningar, eller som tvingar elever till samarbete (Skowronski, 2013). De kan belysa mobbningen både ur förövares respektive, den utsattes synvinkel och problematisera företeelsen tillsammans med eleverna. De har alltså olika möjligheter att på ett strukturellt sätt förebygga friktionerna. Utöver detta befinner de sig i en

position i vilken de dagligen kan påverka elevernas kultur. Det är naturligt att tänka sig att så gott som varje lärare skulle blanda sig in vid en kränkning av någon elev. Tyvärr är det de mindre synliga gärningarna som oftast viftas bort som "skoj" eller "vi är kompisar" som läraren kanske väljer att blunda för av olika anledningar. Kanske är det så att ett hårt pressat schema inte lämnar så mycket utrymme till att varken förebygga eller lösa just varje situation, som de annars hade ha gjort om de hade haft de rätta förutsättningarna. Pedagogerna kan alltså förändra mobbningskulturen, oavsett om de direkt bevittnar mobbning eller inte, genom att påverka de potentiella förövarna, stärka eventuella offer och belysa publikens viktiga roll.

9 Diskussion

Under denna del sammanfattar vi resultatet av empirin och detta diskuteras i förhållande till socialarbete. Studiens övergripande syfte är att med hjälp av Goffmans teori om scen skapa en fördjupad förståelse för vad lärarna inom ett antimobbningsteam på en grundskola har för upplevelse kring deras arbete med mobbning mellan eleverna.

Genom studien kunde vi besvara våra frågeställningar. Den första var: *Hur beskriver grundskolelärare från antimobbningsteam sin roll i förhållande till elever i mobbningssammanhang?* Lärare uppger en vilja att motarbeta mobbning, men samtidigt känner de sig begränsade i sitt uppdrag att göra det. Mobbningen sker i majoriteten av fall bortom deras syn, vilket gör att lärarna varken blir publiken som bevittnar mobbningen eller aktörerna som utövar den.

Vår andra frågeställning var: *Hur kan Goffmans begrepp scen, roll, aktör, publik, team, inramning och uppsättning användas för att förstå lärarnas upplevelse kring mobbning?* Dessa begrepp visade sig vara fruktbara att använda för att förklara mobbningssammanhang. Ur det skapade materialet fick vi en bild av att vid mobbning mellan skoleleverna är det hela gruppen som deltar, antingen aktivt genom att utöva kränkningar, eller passivt genom att uppmuntra till det via positiv respons. Detta sker oftast bortom lärarnas synhåll, på scener och vid sådana tillfällen som lärare inte kan bevittna. Studien synliggör att lärare upplever sig ha bristfälliga kunskaper kring problematiken samt att det saknas tidsmässiga resurser för att motarbeta problemet. Den scen på vilken mobbning sker som vi kunde se ur materialet, ramas in av skolans styrdokument men även genom skolans bristande satsningar på resurser och lärarutbildningar.

När vi valde att studera mobbning i skolorna insåg vi att majoriteten av litteraturen, artiklar och avhandlingar som vi har hittat behandlar mobbning som individuell företeelse. Nu i efterhand, när vi använde Goffmans (2000) teori om scen, träder mobbningen fram i ett annat ljus. Först och främst ser vi att mobbning är ett grupproble, att i princip alla medlemmar i gruppen är ansvariga för kränkningarna och trakasserier som äger rum.

När scenen är väl uppsatt påverkas den i mån av lärarens närvaro, det vill säga att i de fall som lärare återfinns i publiken bryts mobbningsföreställningen ner. Scenen är i princip densamma, det handlar om samma klassrum, korridorer, skolgård, men själva uppsättningen förändras i förhållande till huruvida lärare är med i publiken eller inte. Det behöver i sin tur inte vara en och samma lärare som ska följa sina elever överallt, men det är viktigt att någon vuxen är närvarande. Sedan är det också viktigt att den vuxna har kunskap både att förstå de processer som pågår i elevgruppen samt hur de ska hanteras.

Inramningen till mobbningsscenen sker i skolinstitutionens regi, styrd av skolans styrdokument, samt av skolans bristande satsningar på lärarnas kompetens och personaltäthet. Detta kan ses som en bidragande del till mobbningsproblematiken och det som behövs är att huvudmannen ger skolor resurser så att de på bästa sätt kan genomföra och uppnå skollagens krav och intentioner. En annan viktig aspekt handlar om att mer undervisning om mobbning

behövs till lärarstudenter på olika lärarutbildningar. Det sammanstämmer med flera intervjuade lärares utsagor som påpekar att utöver att få eleverna att uppnå kunskapsmålen så skall de även stärka eller träna upp elevernas sociala kompetenser genom olika övningar, exempel på idrotten.

Om vi i vår studie hade använt andra infallsvinklar och lutat oss på andra teorier från början, hade detta högst sannolikt lett till andra resultat. Under intervjuer lyfte vissa av våra respondenter upp några aspekter som vi på grund av tidsbrist inte kunde fördjupa oss in i. Exempelvis påpekade några lärare att det finns genusskillnader inom mobbning. Vår reflektion utifrån detta är att vi är medvetna om bristen i den teoretiska ansatsen vi valde i form av Goffmans teori då den inte på något sätt tar hänsyn till genusskillnader. Nu var inte heller syftet med studien att ha med genusperspektivet men vi är medvetna om att annan teori samt begrepp skulle behöva användas i relation till att belysa mobbningsarbetet utifrån genus. Vidare studier skulle kunna undersöka en sådan fråga, alltså att belysa om det finns någon skillnad mellan omfattningen i hur ofta pojkar respektive flickor representeras som förövare, eller offer. Likaså om det förekommer skillnader i sättet som de kränker varandra men även om det finns skillnad mellan tjejgrupper respektive killgrupper.

Antimobbningsarbete eftersöker ett förhållningssätt som skiljer sig från den traditionella fokuseringen på förövar-offer relationen. I stället för att rikta sitt arbete mot att leta orsaker hos förövare som gör denne till översittare, och istället för att arbeta mot att framställa offer som svaga personer som behöver stärkas, behöver arbetet riktas mot hela gruppen i vilken mobbningen sker. Det är förövare som i praktiken genomför kränkningar, men det är hela gruppen som bär ansvaret. Utgångspunkten i det socialpedagogiska arbetet handlar om att inkludera människor i olika sammanhang så att de av olika anledningar inte hamnar utanför eller vid sidan av den samhälleliga gemenskapen (Molin, 2013). Det främjande och förebyggande arbetet behöver siktas mot att förändra gruppulturen, att belysa dennes ansvar samt se till att alla medlemmar hittar sin plats och att ingen utsätts för kränkningar och trakasserier. Det har visat sig att mobbning leder till att vissa elever stöts ur sina grupper. De barn som enligt gruppen inte har de rätta egenskaperna, exkluderas ut ur den. Mobbare är de eller den som tar på sig rollen att trycka ner offret. Offret har två val, antingen att anpassa sig (om förmåga finns) eller att hamna utanför gruppen. En av socialpedagogens främsta uppgifter är att mobilisera de utsatta att frigöra sig från förtryck (Eriksson, 2013). Socialpedagoger behöver utgå ifrån ett helhetsperspektiv för att kunna motarbeta mobbning. Fokus behöver förflyttas från de centrala aktörerna vid mobbningen i form av förövare och offret, och istället belysa åskådarnas roll. Det krävs ett medvetandegörande av ansvar som ligger hos de som accepterar att mobbning pågår i deras grupp. Det behöver lyftas upp att även de personer som inte gör någonting kan bli delaktiga i kränkningarna.

Förutom att arbeta med grupper i vilka interaktioner pågår, behöver vi även arbeta med den organisatoriska delen av skola. Som vår studie visar så finns det strukturella orsaker till att mobbning förekommer. Uppgiften att skapa en *rymlighet* i skolan (Madsen, 2006) innebär att skapa de nödvändiga förutsättningarna så att alla kan bli inkluderade och att alla känner sig delaktiga. Personerna som sitter i ledningspositioner behöver vara medvetna om att skolan skapar gynnsamma förutsättningar för mobbning. Trots den goda viljan att motarbeta

mobbing har skolan inte lyckats utrota den under alla år som skolan har existerat. De personer som har möjligheten att förändra dessa förutsättningar behöver bli medvetna om vad deras ekonomiska prioriteringar leder till. Kostnaderna i form av omhändertagande, behandling eller insats för att få en människa inkluderad i det sociala systemet är en samhällsbelastning. De behöver veta att de resursbesparingarna som ser bra ut på papper kan skapa en annan kostnad, ibland mycket högre än själva vinsten.

10 Referenser

- Ahlström, Björn (2009). *Bullying and Social Objectives. A Study of Prerequisites for Success in Swedish Schools*. Diss. Umeå: Umeå universitetet: Sociologiska institutionen.
- Bliding, Marie (2004). *Inneslutandets och uteslutandets praktik. En studie av barns relationsarbete i skolan*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Stockholm: Liber
- Diskrimineringslagen (2008:567). SFS
- Einarsson, Charlotta, Hammar Chiriak, Eva (2002). *Gruppobservationer - teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, Lisbeth (2013). "Mobilisering för kollektiv självutveckling - en teoretisk ram". I: Eriksson, Lisbeth, Nilsson, Gunilla & Svensson, Lars A. (red.), *Gemenskaper: socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos.
- Forsman, Arne (2003). *Skolans texter mot mobbning: reella styrdokument eller hyllvärmare*. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Frisén, Ann, Jonsson, Ann-Karin, Persson, Camilla (2007). "Adolescents' perception of bullying: who is the victim? Who is the bully? What can be done to stop bullying?" *Adolescence*, Vol. 42:168, s. 749-761.
- Förordningen (2011:681) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling. SFS
- Glew, Gwen, Fan, Ming-Yu, Katon, Wayne, & Frederick P., Rivara (2008). "Bullying and School Safety". *The Journal of Pediatrics*, vol.152: 1, s. 123-128.
- Gustavsson, Anders (2008). "Vår tids socialpedagogik". I: Molin, Martin, Gustavsson, Anders & Hermansson, Hans-Erik (red.), *Meningsskapande och delaktighet: om vår tids socialpedagogik*. Göteborg: Daidalos.
- Goffman, Erving (2000). *Jaget och maskerna*. Stockholm: Prisma.
- Katz, Jackson, Heisterkamp, Alan H., & Fleming, Michael W (2011). "The Social Justice Roots of the Mentors in Violence Prevention Model and Its Application in a High School Setting". *Violence against women*, vol. 17: 6, s. 684-702.
- Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Liljequist, Kurt (1999). *Skola och samhällsutveckling*. Lund: Studentlitteratur

Madsen, Bent (2006). *Socialpedagogik: integration och inklusion i det moderna samhället*. Studentlitteratur, Lund

Molin, Martin (2013). "Delaktighet och gemenskap på internet- om webbaserade gemenskapers betydelse för identifikationsprocesser hos ungdomar i gymnasiesärskolan". I: Eriksson, Lisbeth, Nilsson, Gunilla & Svensson, Lars A. (red.), *Gemenskaper: socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos.

Osbeck, Christina (2006). *Kränkningens livsförståelse*. Karlstad: Karlstad University Studies.

Pettersson, Tove, "Tina", Postholm, May Britt, Flem, Annlaug, & Gudmundsdottir, Sigrun (2004). "The classroom as a stage and the teacher's role". *Teaching and Teacher Education*, vol. 20: 6, s. 589-605.

Salmivalli, Christina, Lagerspetz, Kirsti, Österman, Karin, Kaukiainen, Ari, & Björkqvist, Kaj (1996). "Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group". *Aggressive Behavior*, vol. 22:1, s. 1-15

Skollagen (2010:800). SFS

Skolverket. (2015). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2014). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm: Skolverket.

Skowronski, Eva (2013). *Skola med fördröjning: nyanlända elevers sociala spelrum i "en skola för alla"*. Diss. Lunds universitet. Centrum för teologi och religionsvetenskap.

Svahn, Johanna (2012). *The Everyday Practice of School Bullying. Children's participation in peer group activities and school-based anti-bullying initiatives*. Diss. Uppsala: Uppsala University, Department of Education.

Svedman, Kjell (2011). *Mobbad...men änglar fins*. Svedmans RH Bok.

Thornberg, Robert (2013). School Bullying as a Collective Action: Stigma Processes and Identity Struggling. *Children & Society*.

Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Tovey, Philip (1993). "Pupil Identity and Differentiation in British Public Schools". *British Educational Research Journal*, vol. 19:2, s. 175-190.

Vanderbilt, Douglas & Augustyn, Marilyn (2010). "The effects of bullying". *Paediatrics and Child Health*, vol. 20:7, s. 315-320.

Bilaga 1: Intervjuguiden

1. Hur länge har du arbetat som lärare?
2. Hur ser du på ditt yrkesval?
3. Hur skulle du som lärare definiera/beskriva begreppet mobbning?
4. Hur har du som lärare kommit fram till den uppfattningen?
5. Vad tror du som lärare är orsaken till att mobbning förekommer?
6. Enligt din erfarenhet, kan du beskriva på vilka olika sätt kan mobbning gå till och vart och när brukar det ofta ske?
7. Beskriv konkreta fall
8. Hur agerade du?
9. Hur påverkade du händelse?
10. Vad kunde du ha gjort annorlunda?
11. Upplever du som lärare att mobbningsproblematiken har ökat?
– På vilket sätt då?
12. Vad upplever du som lärare är mest utmanande i arbetet mot mobbning?
13. Upplever du som lärare ha goda kunskaper om vad lagen säger om mobbning?
– På vilket sätt då?
14. Känner du som lärare att du kan göra tillräckligt för att förebygga och åtgärda mobbning –
Varför? Varför inte?
15. Vad skulle antimobbningsteamet kunna göra mer för att förebygga och åtgärda mobbning
på skolan?

Bilaga 2 Ansvarsfördelning

Båda av oss studenterna har växelvis arbetat med alla delar i uppsatsen och således skiftade även ansvaret under arbetets gång. Genom omväxlingar kunde vi hela tiden hålla en gemensamt uppsatt kurs mot målet, samt att vi kunde bolla friskt med tankar fram och tillbaka. Nu med det färdiga arbetet framför oss bedömer vi att båda har bidragit lika mycket till denna studie.

Handledaren har hjälpt oss att formulera våra tankar samt att uttrycka de på papper så att de framstår som tydliga även för de personer som inte är insatta i problematiken som vi behandlade.

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se